

Josip Eugen Tomić

Novi red

Komedija u tri čina

SADRŽAJ

ČIN PRVI	4
ČIN DRUGI	22
ČIN TREĆI	43
RJEČNIK	56

OSOBE:

TOMO PLENTAJ, vlastelin
IVICA, njegov sin
KARLO SEBAR, Plentajev svak, financijski savjetnik
JEANETA, njegova žena, Plentajeva sestra
JELKA, kći Sebarova i Jeanetina
MALVINA Jelkine vršnjakinje
BERTA
MALVINA
BERTA
PODBAN
MARCEL
MILIVOJ
STJEPKO pravnici
MAKSO
JANKO
VIKTORIJA, gostioničarka
UHODIĆ, tajni redar
HAJEK, ravnatelj redarstva
KOHAR, činovnik redarstva
JEDAN REDAR
KOSTANJAR
HONZIK guslači
WENCLIK
JULKA, sobarica kod Sebarovih
DVA ŽANDARA
MIŠKO, Plentajev sluga

Čin biva u Zagrebu. Vrijeme: godina 1855.

ČIN PRVI

Soba za goste u gostioni "Kod divlje mačke". U sobi ponamještena su četiri prostrta stola sa stolicama. Uz jednu stijenu prislonjen je ormar za stakleninu, tanjire, zdjelice itd. Starinska ura visi na drugoj strani naprama ormaru.

PRIZOR PRVI

VIKTORIJA sjedi u velikom naslonjaču kraj ormara i plete s naočalima na nosu. UHODIĆ sjedi za jednim stolom i puši smotku, imajući pred sobom mjericu vina, iz koje pomalo utiče u čašu i pije.

UHODIĆ: Evo se već i mrak hvata, a još nema nikoga. Inače je u to doba sve puno gosti.

VIKTORIJA: Nije me strah da će gosti izostati. Malo se gdje ovako dobro i jeftino jede kao u mene, a kapljica vina, koju ja točim, poznata je dobro u Zagrebu.

UHODIĆ: Zato ovamo i dolaze najčuveniji poznavatelji vina: umirovljena gradska gospoda i stari odvjetnici. Ovo su vapci koji ostali svijet ovamo mame.

VIKTORIJA: U zadnje vrijeme dolaze ova gospoda vrlo rijetko, i to samo onda kada znadu da će biti nasamo.

UHODIĆ: A zašto to, ako se smije znati?

VIKTORIJA: Mislite si - tuženi su bili policiji da su u mojoj gostioni psovali na neke novote koje se u zemlji uvađaju. Jedva su se nekako čitavi iskopali iz pandža redarstva.

UHODIĆ: A tko ih je prijavio?

VIKTORIJA: Tko? Protuha jedna, koju "špicelom" zovemo, koja je svaku večer ovamo piti dolazila, da sluša što ljudi pri vinu govore, da ih kasnije, možda i krivo, optuži. No ja sam toj hulji zauvijek pokazala vrata na ulicu.

UHODIĆ: Oho!

VIKTORIJA: Tako je, da! Molim vas, zar ću ja mirno gledati da mi izostaju stari, dobri gosti, radi nitkova koji cijelu večer ne potroši više od deset krajcara?

UHODIĆ na stranu: To se donekle i mene tiče! Glasno: To je istina, ali su i gosti često neoprezni. Dan-danas i zidovi imaju uha; ne valja govoriti sve što čovjek misli.

VIKTORIJA: Ne valja! Lako je to reći... Ali čovjeku često dodija štogod, pa mora da si srce iskali. Zar je možda vama po ćudi sve što dan-danas biva?

UHODIĆ: Meni?... A što sam ja? Mari tko za to što je meni pravo ili ne!

VIKTORIJA: No, ja vas i ne poznam. Upravo niti znam tko ste ni što ste, ali svejedno, ima stvari koje se svakoga donekle tiću. Svaki dan novi porezi i daće, svaki dan sve to više činovnika, a k tomu zle godine, poslovi slabi. Zar vi to ne vidite, ne znate toga? Doći će napokon dotle da ljudi neće moći smagati, a što onda?

UHODIĆ: Nije još tako loše. Ima svijet novaca.

VIKTORIJA: Ej, moj dragi prijatelju, to ja bolje znam od vas. Ako baš i ima još u koga novaca, to su novci iz onih boljih vremena kad još nismo znali što su žandari i financijaši. Sada si neće nitko ni prebite pare uštedjeti.

UHODIĆ na stranu: Da nije ženska glava, ovo bi bila dobra mušterija za policiju. Glasno: Zaboga! Ne govorite tako na sva usta!

VIKTORIJA: A što će meni tko? Što kažem, istina je, a žalosno bi bilo kad bi se već i babljega jezika bojali.

PRIZOR DRUGI

Prijašnji, MILIVOJ, JANKO, MAKSO, STJEPKO i MARCEL, uniđu na glavna vrata.

MILIVOJ: Dobar večer, majčice!

VIKTORIJA ustavši sa naslonjača: Dobar večer, mlada gospodo! Čim mogu služiti?... Imam i vrlo slatka mošta... možda bi gospoda izvoljela?

MAKSO: O, hvala, hvala! Staro vino, mlade snahe... to je naše pravilo.

MARCEL i STJEPKO: Tako je!

VIKTORIJA: Dobro je to pravilo, samo kad bi se uvijek držati moglo. Dakle oku vina, gospodo, zar ne?

MAKSO: Donesite odmah dvije, da ne ustajete često. Vidite da nas više ima!

VIKTORIJA: Dobro, dvije.

UHODIĆ Viktoriji: A meni još jednu mjericu! Na stranu: Čini se da nije prilika loša. Tu bi se dalo koješta čuti, što u javnost ne spada.

VIKTORIJA natačujući boce: Naš grad postao je od jučer mnogo živahniji. Sve ulice su pune đaka, koji se s tužnim srcem vraćaju u školu.

UHODIĆ: Na nove muke!

VIKTORIJA: Što ćemo; tko danas-sutra želi javnu službu obavljati, mora učiti.

MARCEL: I to živo učiti.

MAKSO: Da sve moždani vriju.

VIKTORIJA noseći vino: Uboga djeca!... Položiv oke na stol: Evo, gospodo!... baš vam je izvrsno kašinsko vino! Ja već dvadeset godina kupujem od kašinskog župnika. Ovo vam je pet godina staro.

MARCEL natočiv si međutim vina, kuša ga: Izvrsno vino... nuderte, braćo!

VIKTORIJA odlazeći od stola: Sad još mjericu ovomu gospodinu! Ode k ormaru i natoči vino.

MILIVOJ: U zdravlje naše, gospodo. Dao Bog, da kao prošlu, tako i ovu godinu srećno smirimo!

SVI OSTALI: U zdravlje! Piju.

VIKTORIJA donese Uhođiću vina: I vama evo!... Da ne budete u krčmi žedni...

UHODIĆ: Dok groši zveče i vino teče! Smije se sam sebi.

MAKSO: Zbilja je krasno vino, doći ćemo mu više puta u pohode!

MILIVOJ paleći si smotku na svijeći: Umalo da nisam zaboravio priopćiti vam vrlo važnu novost, koja se najbliže tiče naše kože.

SVI: No?

MILIVOJ: Prije podne bijah kod našega rektora, i on mi reče da će se odsele na našoj pravoslavnoj akademiji svi predmeti predavati njemačkim jezikom.

SVI: Zbilja?

UHODIĆ za se: Aha, to su pravnici, mudrijaši; treba dobro paziti!

MILIVOJ: Dosada je naš akademički senat nekako odbijao uvođenje njemštine u Akademiju, no sada su odozgor čvrsto pritisli i kažu, kad moraju djeca u gimnaziji učiti njemački, da tim više moraju pravnici, kojima ionako valja službovati u tom jeziku, čim nauke svrše.

STJEPKO: Dakle njemački! - Uostalom, drugo nismo ni očekivati mogli.

MARCEL: Ništa zato, braćo! Ako i moramo učiti njemački, nećemo zato zaboraviti hrvatski misliti i govoriti.

UHODIĆ za se: Već otvara srce.

MARCEL: Čim više nam jezik tuđinci progone, tim ga jače mi prigrlimo. Učimo revno krasni naš jezik i njegujmo knjigu hrvatsku.

STJEPKO: Da, knjigu našu treba svojski podupirati.

MILIVOJ: Kad budemo slavili u Maksimiru pobratimstvo s našim novim drugovima, koji dolaze u prvu godinu, predložiti ćemo i zaključiti svečano da se svaki pravnik pretplati na jedini naš zabavni list: "Neven", i da će kupiti svaku knjigu koja izađe na hrvatskom jeziku.

SVI: To hoćemo!

MILIVOJ: Nije velika žrtva... Žalibože svaka godina donese nam jedva jednu ili dvije knjige hrvatske.

JANKO skoči sa stolice, vatreno: Pravo si rekao: žalibože! Mi ovdje, koji smo kao mladići motrili onaj plamen narodnoga zanosa koji nas je Hrvate obuhvaćao za vrijeme pokreta prije sedam godina, mi se u čudu pitamo gdje su ti žarki rodoljubi, gdje li svijetli umovi našega preporoda?... Ljudi koji su bili "fax et tuba"¹ hrvatskoga naroda, od kojih smo se svi nadali da će duhom, perom proslaviti ime hrvatsko; ljudi koji su kao divovi prednja-

¹ fax et tuba (lat.) - luč i truba

čili oduševljenoj masi, gdje su sada?... Kao jazavci zavukoše se oni, čim je okrenuo oštri sjever, u svoje jazbine ne dajući glasa od sebe. Mladež obazira se i pita na sve strane gdje su vođe, gdje su naši živi putokazi?... Svuda tiho, svuda mrtvo! Dvojica-trojica još od sve silesije živi i mari za nas, radeći da nam ucijepi u srce vjeru da još nije sve propalo, da će doći sunce pred naša vrata.

SVI OSTALI: Dat će Bog!

UHODIĆ za se: Ovoga moram osobito uzeti ad notam.

JANKO: I dat će Bog! No ja vam velim da ne škodi što je nadošlo doba, što duva vjetar koji čisti pljevu od zrna. Sram vas bilo, malovrijednici, koji ste si nekoć kitili grudi nebrotjenim kokardama, da zastrete kukavna srca vaša! Sad vas poznamo. U vas se ugledati nećemo!

MILIVOJ: I nećemo, pobratime! Ali čemu si danas tako elegičan!

MARCEL: Ti zdvajaš, brate!

JANKO: Ne zdvajam, ali sam odlučio!

MARCEL: Odlučio?... Kakva je ta tvoja odluka?

JANKO: Odluka za život!

MAKSO: Nama je valjda nećeš kriti?

JANKO: Nije već tajna! Ja se rastavljam s vama, braćo. Odabrah si drugi stališ!

MILIVOJ: Što si nakanio?

JANKO: Idem u svećenike...

SVI: Ah!... Je li moguće!

JANKO: Ne čudite se!... Stupam u stališ gdje mislim da ću najviše koristiti domovini. Tamo u sjemeništu duhovničkom, na starodavnom trgu kaptolskom, odrekav se svijeta i njegove taštine, oružat ću si um i srce, da budem valjanim apostolom hrvatskoga naroda. Odlučio sam da živim puku za njegovo dobro.

MARCEL: Promisli, Janko, što radiš! Mogao bi se gorko kajati, ako si stvorio tu odluku pod utiskom časovite sjete i ogorčenosti.

JANKO: Dobro sam sve razmislio. Dugo sam motrio i motrio, a vidio uvijek isto: određeno boljarstvo, nesvjesne trgovce i obrtnike, skučeno činovništvo... sve skupa malodušno, izgubljeno. Ali nešto još nije izgubljeno. Još živi naš puk, čist i nepokvaren. Njega treba sačuvati od strana upliva, i mi ćemo se iz puka našeg opet preporoditi novom snagom i životom.

MILIVOJ: Velik je to, svet zadatak.

MAKSO: Ali i mučan; ta je staza trnjem obrašćena.

JANKO: Ne plašim se. Od povoja do pokrova treba puk svećenika. On mu je otac i majka, učitelj Bogom poslani, prijatelj i uzdanik u životnoj borbi, tješitelj u bijedi i nevolji. Takav stališ sačuvat će duh hrvatski, koji živi napolju u priprostim seljačkim kolibicama. S oduševljenjem stupam u taj stališ!

UHODIĆ za se: Idi, idi samo; jer bi inače imala policija s tobom često posla.

MAKSO ogrliv Janka: Ali tvoja Jelka, brate!... Lijepa, plavokosa Jelka? Zar ne mariš više za nju?

JANKO: Ne govori o Jelki! Ona je kao i ostale plitko naobražene djevojke. Sve što je naše, što je nama sveto i čim se ponosimo, njoj je mrsko, odurno i smiješno. Naši stari, čestiti

običaji, naš krasni jezik, naša dražesna pjesma njoj se ne mili. Stidi se priznati da je Hrvatica, a hrvatski govori samo sa služavkom, koja inače ne umije². Ona se odbila od svoga roda. Takva djevojka nije kadra ljubiti nikoga nego svoju taštinu. Neka Bog prosti Jelki!

MILIVOJ: Kad si odlučio, pođi! Naše te prijateljstvo prati i u taj stališ. U tvoje zdravlje, Janko!

SVI prihvativ čaše: Živio! Kucaju se i piju.

PRIZOR TREĆI

PLENTAJ u bundi i kučmi-kapi noseći na nogama visoke čizme, ulazi na glavna vrata; zatim IVICA obučen u konviktorsko odijelo s kabanicom o ramenu, napokon kočijaš MIŠKO noseći u ruci manji kovčeg.

PLENTAJ stupiv u sobu stane: Aha! Tare si oči rupcem. Jest, to je ona ista soba! Opaziv Viktoriju. Gle! I ista krčmarica!... Vikice! Zar me više ne poznate? Pristupi joj bliže. Nuderte me bolje pogledajte!... No!

VIKTORIJA smješljivo: Ta, to nije baš teško pogoditi... Vi ste gospodin Plentaj...

PLENTAJ čudeći se: Pa me još poznate... Nuto! Nuto!... A ima već osam godina što se nismo vidjeli.

VIKTORIJA: Da, posve ste me iznevjerili... Nekoć ste uvijek kod mene odsjedali, a sada vam je "Divlja mačka" preprosta, pa idete valjda k "Caru austrijanskomu"...³

PLENTAJ: Bogami, nemate pravo, jer morate znati da ja, otkad smo konstituciju izgubili, nisam nikada ni zavirio u Zagreb... Zadnji put sam bio kad smo držali posljednju županijsku skupštinu, i onda smo baš veseli bili kod vas... Poslije je nastao novi red, došli su žandari, Bachovi husari, štampel, monopol⁴ i svaki bijes... Otada me ne vuče srce u Zagreb.

UHODIĆ za se: Ho, ho! Taj dobro uru navija...

MARCEL potiho svojim drugovima: Ovo je još stara korenika!

VIKTORIJA: Da, da! Mnogo se toga promijenilo...

PLENTAJ: A sve na gore. Uhvativ za ramena Viktoriju: I nas dvoje nismo već onakvi kao što smo nekoć bili!... Terembalta! Prije osam godina bio je Tomica drugi momak. Zar ne?

VIKTORIJA: Oh, sjećam se, sjećam! No i sada, kako vidim, još nije vrag u vas umro...

² koja inače ne umije - koja drugo ne zna

³ "K caru austrijanskomu" - nekada glasovit hotel i restoran u zagrebačkoj llici (jedan dio robne kuće "Nama")

⁴ monopol - odnosi se na državni monopol na trgovinu duhanom

PLENTAJ: Aj, aj, teško vam je bolestan, skoro će mu biti kraj! Već su godine pritisle... Pedeset treća već mi je natovarena na leđa... No skoro sam zaboravio... Možemo li sobu dobiti?

VIKTORIJA: I to vrlo lijepu sobu... Broj 3. je prazan... Ja ću slugi pokazati kamo da odnese stvari!

PLENTAJ Mišku: Hodi za gospođom i pazi da sve stvari odneseš gore. Konjem daj što ih ide, a sutra me zarana probudi. Hajd! Viktorija i Miško odu.

PRIZOR ČETVRTI

Prijašnji, bez VIKTORIJE i MIŠKA

IVICA viče: Ja bih išao spavati, taticel!

PLENTAJ: Čekaj, golube moj, ići ću i ja uskoro, pa ćemo zajedno.

IVICA: zijeva: Ali ja sam jako pospan!

PLENTAJ: A ti sjedni na stolac i spavaj ovdje!

IVICA: Baš neću!

PLENTAJ: Pa dobro, meni je pravo! Pogladi ga po glavi.

IVICA promotriv đачki stol, potiho ocu: Ovo su gospoda pravnici... Onaj tamo je Marcel Crnković, također konviktorac.

PLENTAJ pristupi đacima: Dobar večer, moja gospodo...

ĐACI pokloniv se: Dobar večer!

PLENTAJ: Oprostite! Po vašoj fizionomiji sudim da ste pravnici, juris prudentes, budući svećenici slijepe boginje Themide... I ja sam taj zanat izučio, ali sam onda volio ići na svoje imanje nego u službu. Vidite, dakle, da spadamo u isti ceh. Uostalom, zovem se Tomo Plentaj, vlastelin iz Struge, starinski Hrvat, a mislim i pošten čovjek.

SVI nakloniv se: Drago nam je!

PLENTAJ: Osam godina nisam bio u Zagrebu, ali sada sam morao doći da dovedem svoga sinčića u Plemički konvikt i da se zahvalim mogućemu zaštitniku, čijom preporukom je primljen u taj zavod. Potiho i povjerljivo: To vam je sam viceban, moj stari prijatelj i saučesnik Benko... poštena duša!

MARCEL: Na koju zakladu dolazi mladi gospodičić?

PLENTAJ: Na zakladu kneza Nikole Frankopana, slavnoga bana hrvatskoga... dao mu Bog sjajno mjesto u diki nebeskoj! To je onaj isti koji je utemeljio zagrebački Plemički konvikt, u kom možda i koji od vas uživa blagodat obuke i potpune opskrbe.

MARCEL: Ja sam također pitomac Konvikta, a uzdržaje me obiteljska zaklada, koju je pradjed moje majke utemeljio...

IVICA Marcelu: Možda ćemo biti u istoj kameradi?

MARCEL: Moguće je i to.

PLENTAJ Marcelu: Onda bih vas molio da pripazite na moga maloga... Dobro se uči, ali je suviše živahan, nemiran...

IVICA: Ha, nemiran! A tko vam je to kazao?

PLENTAJ: Meni kazao?... Ta gledao sam te svaki dan kroz praznike kakav si. Ali to nije ništa. Bit ćeš stariji i pametniji.

MILIVOJ Ivici: U koji razred idete?

IVICA: U četvrti.

MAKSO: Dakle još ovu godinu pa ćete doći u višu gimnaziju.

IVICA: Jedva čekam. Ne mogu vam reći kako mi je teško slušati kad mi profesori kažu "ti", a doma sve me zove "mladim gospodinom", pače i "njihovom milosti".

STJEPKO: No u višoj gimnaziji svi će vam govoriti "vi"!

PLENTAJ: Je li ga samo čujete? Tako mlad i malen, pa već ima punu glavu svakojakih hira. Ali ja ne marim, samo neka dobro uči. Čovjek prazne glave ne vrijedi dan-danas ništa. Hvala Bogu, u mojoj se obitelji na to vrlo pazi. Moj pradjed, koji je bio arkebuzir kod glavnoga generala Herbersteina, obvezao je oporukom sve svoje nasljednike da svi muški potomci porodice Plentaj moraju učiti ma koju znanost. Moj otac na primjer bio je glasovit filozof, ja pravoznanac, a moj sin...

JANKO: Neka bude svećenikom.

IVICA: Šta, ja?... Svećenik?... Hvala lijepa... Ja se kanim ženiti.

SVI smiju se.

PLENTAJ: Ti se ženiti?... Ti još smiješ o tom govoriti?... Prijeti mu prstom. Za te je još virga virgae⁵, a ne virgo virginis.⁶ Jesi li me razumio, domine puer?⁷

IVICA prkosno: Ako budete pravili ruglo od mene, odmah ću otići spavati.

PLENTAJ strogo: Tamo sjedi na stolac i čekaj dok ja dođem. Ivica prkosno ode i baci se na stolac za Uhodićevim stolom, na koji polegne gornjim dijelom tijela.

UHODIĆ Ivici: No, ne srdite se, mladi gospodine, ta vaš se gospodin otac ne ljuti na vas.

IVICA otresne se: To na vas ništa ne spada.

PLENTAJ potihom đacima: Vidite ga kakav je! Nije taj za svećenika. A onda morate još znati da mi je jedinac, a naše pleme je staro, ne bih rado da izumre.

MILIVOJ: To je što drugo.

⁵ virga virgae (lat.) - šiba, šibe

⁶ virgo virginis (lat.) - djevojka, djevojke

⁷ domine puer (lat.) - gospodine dječčače

PRIZOR PETI

VIKTORIJA, prijašnji

VIKTORIJA vrati se sa svijećom u ruci: Sada je sve u redu; stvari su odnesene gore i postelje su gotove; kad god izvolite, možete ići na počinak. No možda biste htjeli prije nešto večerati?

PLENTAJ koji se šeće sveudilj između stola gdje su đaci i gdje sjedi Uhodić sa Ivicom: Nisam baš nimalo gladan. U Sesvetima navratio sam se momu prijatelju župniku, koji me je podvorio mrzlom puretinom i dobrim vincem. Baš smo ga se pošteno nasrkali. Moj Jožica veseo da sam došao, toči čašu za čašom, a Tomica pije kao fratarska lakomica. Baš smo se kako treba ugrijali; no sad je već sve ishlapjelo; još bih mogao smiriti jednu oku vina prije nego idem leći.

VIKTORIJA: Dakle da donesem jednu oku staroga?

PLENTAJ: Da, jednu oku staroga i dvije čaše; možda bi moj mali đak htio sa mnom piti. Je li, mali? Prodrma ga.

IVICA polusneno: Ja nisam žedan.

PLENTAJ, prema đacima: Nisam bogami ni ja, ali ću zato piti. Ne pije se radi žeđe, nego i zato da čovjek srce razveseli.

JANKO: Vinum laetificat cor hominis!⁸ - veli Sveto pismo.

PLENTAJ: Ecce! A što Sveto pismo veli, toga se moramo držati.

VIKTORIJA metne na stol vino. Evo vino! A što je s mladim gospodičićem? Ne bi li on htio nešto založiti. Imam tustu pečenu patku, telećih narezaka sa korunom, pržolice s češnjakom, gulaša, paprikaša - što samo izvolite.

PLENTAJ prodrma Ivicu: Hej, golube moj! Bi li htio što večerati?... Je li?

IVICA polusneno: Uhm!

PLENTAJ: Hoćeš teletine, patke, paprikaša... Ha?

IVICA kao gore: Ja bih trešanja.

SVI smiju se.

PLENTAJ: A zar ne bi jagoda?... Trešanja sada u listopadu!... Ne zna dečko ni što govori, bunca kao iza sna... Manimo ga se! Pospan je od puta! Natočiv si čašu: Hajde da vas pozdravim, gospodo! Đacima: Vidi vam se na licu da ste valjani, poštenu mladići, koji ćete danas-sutra sebi i drugima na hasnu biti. Bog vas poživio do sijede starosti!

ĐACI ustavši, kucaju se: Hvala, gospodine!

MILIVOJ: I vas Bog poživio!

PLENTAJ: Ne zamjerite! Mi Hrvati, kad god se sastanemo, najprije se pozdravljamo, a onda si odmah nazdravljamo.

MARCEL: To je naš stari običaj.

PLENTAJ pristupi s čašom u ruci k Uhodiću: Izvinite, s kim imam čast?

UHODIĆ ustane ponešto smeten: Ja... ja sam pisar kod odvjetnika Stipančića.

⁸ Vinum laetificat cor hominis! (lat.) - Vino razveseljuje ljudsko srce!

PLENTAJ potrepta ga po ramenu: Lijepo, lijepo! Mala, ali poštena zasluga; ne mogu biti svi velika gospoda. Živjeli! Kuca se s Uhodićem.

VIKTORIJA donese jedan arak papira i tintu, pa metne na stol, gdje je Uhodić i Plentaj: Izvolite se upisati, gospodine Plentaju!

PLENTAJ: Koji je to bijes?

VIKTORIJA: To je arak gdje se upisuju strani gosti koji u mojoj gostioni odsjedaju.

PLENTAJ: A čemu to?

VIKTORIJA: Takav je novi red.

PLENTAJ: Što treba tko znati gdje ja odsjedam; znam da neće nitko za me platiti stan i hranu.

MILIVOJ: To je novi propis! Svaki gostionik mora svoje goste prijaviti redarstvu, a zato su te upisnice, gdje svaki upiše svoje ime, stališ i mjesto otkuda dolazi.

PLENTAJ: Hm! Kad je već takav red, onda dajte, draga Vikice, napišite vi to što se ima ispuniti u tom arku.

VIKTORIJA: To ne ide. Prvo, jer ja vrlo teško pišem; a drugo, svaki pismen čovjek mora se vlastoručno ovdje potpisati.

PLENTAJ: Eh, pa dajte! Neka i to bude! Traži po džepovima. Gdje su mi naočale! Bez toga ne vidim pisati!... Đacima šaljivo: Piti sam pogodio i bez očala, ali pisati ne bih mogao.

MAKSO: To je posve naravno, čaše su mnogo veće od slova.

PLENTAJ: Bene dicit⁹!... No kamo sam ih spravio?... Ha, tu su! Izvadi naočale i natakne ih na nos. Ha, sada da vidim tu upisnicu! Uzme papir i čita za se.

MARCEL potihom ostalim đacima: Tomu će se još koješta novo činiti što je nama već staro.

JANKO: Osam godina nije ga bilo u Zagrebu.

MILIVOJ: Živi još u staroj, srećnoj dobi.

PLENTAJ: Sada ćemo odmah ispuniti te rubrike. Piše i govori: Tomo Plentaj sa sinom Ivanom; vlastelin... iz Struge!... Sada još moj potpis... no, evo ga!... pa je sve u redu. Ustane i skida naočale. Sekatura i ništa drugo nego sekatura!

UHODIĆ: Ima toga i više čega prije nije bilo.

PLENTAJ: Vjerujem, vjerujem! Već sam i sâm nešto doživio. Đacima: Kad sam stigao do mitnice na početku Vlačke ulice, pristupi kočiji mitničar sa željeznim štapom... "Imate li sa sobom vina?" upita. "Imam", odgovorim ja, "dvije oke vugrovačkoga, ali u želucu!" Gospodin mitničar rasrdi se na to i reče osorno da si zabranjuje takve šale... Ha, ha, ha! A ja se baš nimalo nisam šalio, nego sam istinu kazao, jer toliko sam sigurno ispio kod prijatelja Jožice u Sesvetama.

UHODIĆ: A nije li vam kočiju pretražio?

PLENTAJ: I to je bilo, ali nije ništa našao. Đacima posve tiho: Imao sam u prednjem sjedalu, gdje kočijaš sjedi, jednu ovelu vrećicu izvrsnog mađarskog duhana, koji nije bio u monopolskom purgatoriju, no moj Miško gledao je tako goropadno sa svoga sjedala da se mitničar nije usudio micati ga s mjesta. Još tiše: Taj duhan ponio sam za gospodina prefekta; kako čujem, vrlo rado lulu puši.

MAKSO tiho: Budite oprezni, zaboga! Za takva krijumčarenja plaćaju se strašne globe.

⁹ Bene dicit! (lat.) - Dobro kaže!

PLENTAJ: Nemajte brige! Tu ćemo vrećicu zašiti u blazinu moga sina i otpraviti u konvikt. Treba imati pameti.

UHODIĆ za se: Nešto im tajno pripovijeda, šteta da ne mogu čuti.

PLENTAJ glasno: Tako vam je to, gospodo. Mnogo se je toga promijenilo otkako me nije bilo u Zagrebu... Što mi je također jako palo u oči, jesu oružnici, kojih sam, vozeći se u grad; više susreo. Idu dva a dva s puškama, na kojima su nataknuti bajoneti. Zar vlada takva nesigurnost u ovom gradu?

VIKTORIJA: E, moj dragi gospodine, to vam je opet novi red. Nekoć su gradski panduri po noći obilazili sumnjiva mjesta; a sada danju i noću čuvaju nas žandari s nataknutim bajonetama. Štaviše, ima ih konjanika, ako bi do nužde došlo.

PLENTAJ: Onda mora da ima mnogo tatova i lupeža u Zagrebu!

VIKTORIJA: Ne čuje se ništa takvo.

PLENTAJ: Pa što onda rade ti ljudi? Čemu su?

VIKTORIJA: To neka Bog zna! Ja ih samo poznam iz svoga posla. Ako u jedanaest sati nisam odmah zatvorila gostionu, dođu žandari i očiste gostionu!

PLENTAJ: Koga bijesa? Tko da ide spavati u jedanaest sati ako je u veselu društvu u gostioni?

UHODIĆ: To je svakako prerano.

VIKTORIJA: Ali tako jest! Tko ne ide s dobra, toga na policiju otjeraju.

PLENTAJ: Toga bih ja vidio! Āacima: Gospodo! Danas sam baš dobre volje! Hajde da se provešimo i preko jedanaeste ure.

UHODIĆ: Ja sam pripravan!

JANKO: Danas nije vrijeme za ovakav prkos. Sada se sve drugim okom gleda i drugom mjerom mjeri. Kanite se, gospodine, zadjevica!

VIKTORIJA: Pravo ima ovaj mladi gospodin! Šta bih ja imala od toga da vas, gospodo, zatvore; a vi opet, da ja globu platim?

PLENTAJ: Imate pravo, imate pravo! Ali mi to ipak nikako ne ide u glavu. Zašto čovjek, koji mirno sjedi i nikomu ništa zla ne čini, ne bi mogao i preko jedanaeste ure ostati u gostioni?

MILIVOJ: Ako se ranije zatvore krčme i gostione, manje će biti pijanstva. To je, kažu, povod ovoj novoj uredbi.

PLENTAJ: Ljuto se varaju. Tko hoće da se opija, neće ga smetati ona naredba. Taj će svaki ranije ići u krčmu, da dospije opiti se.

UHODIĆ: Vele da je ovako i drugdje u svijetu: po Njemačkoj, Francuskoj itd. No ja mislim da nije sve za nas Hrvate što nalazimo kod drugih naroda.

PLENTAJ: Tako je! Ne ide svaka čizma na svaku nogu. Uostalom ja si malo tarem glavu za ovaj propis. U Zagreb ću rijetko zalaziti... a ako i dođem, znam da me neće žandari tjerati iz gostione, jer ja obično vrlo rano spavati idem. Kad sam kod kuće, već sam u osam sati u postelji. Ah, lijepo moje ladanje! Tu još vlada stari red, moja slobodna volja. Ja sam vam najsrećniji kad sam doma, jer čim se pomolim iz svoga dvorca, već moram koješta vidjeti što me sjeća da se tuđinci šepire u našoj kući, a mi Hrvati da smo potisnuti k zidu.

UHODIĆ: Istina je! Živio gospodin Plentaj! Ustane i kuca se s Plentajem.

VIKTORIJA: Molim vas, gospodo! Govorite radije o čem drugom. Ja sam već ionako u crnoj knjizi na policiji da se u mojoj gostioni najviše politizira. Sad ima uhoda na sve strane.

UHODIĆ: Hvala Bogu, ovdje su sve sami poštteni ljudi.

PLENTAJ: Marim ja, neka me samo jave, onda će još više čuti od mene. Tko plaća toliku štibru kao ja smije nešto i reći.

UHODIĆ: Sigurno, sigurno!

STJEPKO: To se načelo ne uvažava. Sada kažu: Plati pa šuti!

MILIVOJ ironički: Takav je novi red!

PLENTAJ: Hvala lijepa, onda sam ja za stari red!

PRIZOR ŠESTI

HONZIK i WENCLIK, guslači, prijašnji

HONZIK: Dobrý večer, pánové!¹⁰

PLENTAJ okrene se: Gle, muzikaši! Baš su nam dobro došli! Kad ne smijemo politizirati, a mi ćemo muzicirati. To mi je još draže.

VIKTORIJA: Ako nemaju dozvole, ne smiju igrati, takav je novu red!

PLENTAJ: Opet taj novi red! A zašto ne bi smjeli?

VIKTORIJA: To ja ne znam; ali znam da bez dozvole ne smiju igrati; inače kaznit će me ne i njih.

HONZIK: Zde je, prosim pěkně: Erlaubnis!¹¹ Pruži knjižicu Viktoriji, koja pročita dozvolu.

VIKTORIJA: Onda slobodno igrajte, ako gospoda žele.

STJEPKO: Neka samo igraju; to je sirotinja koju treba pomoći.

PLENTAJ: Naša češka braća! Guslačima: Otkud ste, djeco draha, jeste li od Zlate Prahy?¹²

WENCLIK: Ano, pane,¹³ od Zlate Prahy.

PLENTAJ: To mi je drago! I ja tam byl 48. roku; o, to je pěkný hrad, ta Zlata Praha!¹⁴

HONZIK: Ano, pěkný, a velký hrad!¹⁵

¹⁰ Dobrý večer, pánové! (češ.) - Dobra večer, gospodo!

¹¹ Zde je, prosim pěkně: Erlaubnis (češ.-njem.) - Ovdje je, molim lijepo: Dopuštenje!

¹² Zlata Prahy (češ.) - Zlatnog Praga

¹³ Ano, pane (češ.) - da, gospodine

¹⁴ I ja tam byl 48. roku; o, to je pěkný hrad, ta Zlata Praha! (češ.) - I ja sam tamo bio 48. godine o, to je lijepi grad, taj Zlatni Prag!

¹⁵ Ano, pěkný, a velký hrad! (češ.) - Da, Lijepi, i veliki grad!

PLENTAJ: No, a sada nešto hrajte! Počkajte¹⁶, ja znam jednu češku pjesmu! Domišlja se. Kako ono ide, pjevajući napjev: la, la, la, la, la, la, la, la, la...

HONZIK: Juž vim pane,¹⁷ to je: "Šušelka nam piše".

PLENTAJ: Tako je "Šušelka nam piše", vrag mu pero zarezao! Đacima: To je ona pjesma koju sam naučio u Pragu kad sam bio 48. godine na Sveslavenskom saboru. Guslačima: To mi igrajte, djeco, to će mi uzbuditi slatke uspomene na surke i crvene kape.

UHODIĆ: Gle ti toga šljivara! Taj sanja još o surkama i crvenim kapama, o Sveslavenskom saboru... Čekaj, čekaj, navest ću te ja na tanak led!

GUSLAČI slagajući gusle, zagude nekoliko puta.

IVICA prene se i protare oči: Što je to?

PLENTAJ: Još ništa, ali ćeš odmah čuti! Guslačima: Nuder, panove! Jedan, dva, tri...

GUSLAČI gude i pjevaju, dočim im Plentaj rukom takt daje i ovda-onda pomogne pjevati:

"Šušelka nam piše
'Z te německe říše,
Aby chmo šli Němcům pomoc,
Žě je žere v' břiše.

Aj vy Němcy chámi
Nehrajeme s vami;
Co ste vy nadrobili,
Pojeste si sami.

Německo je vaše,
Chorwatsko je naše:
Nefoukejte nam 'z Frankfurtu
Do chorwatske kaše."¹⁸

PLENTAJ: To valja! "Německo je vaše, Chorwatsko je naše." Svaki neka živi u svom leglu, i neka drugoga ne smeta; onda ćemo biti prijatelji. Evo vam, djeco! Pruža Honziku forintu. Baš ste me razveselili!

HONZIK: Děkuji, pane!¹⁹ Hvala, gospodine!

MARCEL guslačima: Evo i od naše strane! Pruža Wencliku forintu.

WENCLIK: Děkuji pěkne!²⁰

UHODIĆ za se: Kad ovi toliko daju, onda ne trebam ja ništa dati.

¹⁶ **něco hrajte! Počkajte** (češ.) - nešto svirajte! Počekaite

¹⁷ **Juž vim pane** (češ.) - Već znam, gospodine

¹⁸ Šušelka nam piše / Iz njemačkog kraja / da priskočimo Nijemcima u pomoć, / jer im je vruće pod petama. / Ej, vi Nijemci grmalji / Ne družimo se s vama. / Što ste si nadrobili, / Pojedite sami. / Njemačko je vaše, / Hrvatsko je naše. / Ne pušite nam iz Frankfurta / U hrvatsku kašu.

¹⁹ **Děkuji, pane!** (češ.) - Hvala, gospodine!

²⁰ **Děkuji pěkne!** (češ.) - Hvala lijepo!

IVICA guslačima patetički: Evo vam srebrna šestica, igrajte to još jedanput. Tisne Honziku šesticu u ruku.

PLENTAJ: Nemoj, dragane moj! Siromaci moraju počiniti... Dat ćemo im malo piti, onda će nam još ljepše igrati.

IVICA: Onda ja idem dalje spavati! Sjedne na stol kao i prije.

PLENTAJ guslačima: Znam da ste žedni! Dao bih vam piva da pijete, ali ga ovdje nema. Hoćete li vina?

HONZIK: Mi pijeme take vino!²¹

PLENTAJ Viktoriji: Dajte im, dakle, polić vina! Neka se okrijepe! Dok Viktorija natoči i odnese vino guslačima, govori Plentaj đacima: To treba istom vidjeti, gospodo, kako se u Češkoj pivo pije. Mi nismo kadri toliko vina piti koliko se tamo potroši te ječmene juhe. Nijemci i Česi, staro i mlado, sve vam to ide na pivo kao žohari! Ja se, bogami, nisam mogao priviknuti na to piće. Uvijek sam uzdisao za mojom domaćom kapljicom vina. Neću nikad zaboraviti čas kad sam, vrativ se kući iz Praga, ispio prvu čašicu moga alodijalca. Bila mi je slađa nego poljubac moje drage supruge, kojim me je dočekala.

JANKO: Dakle i vi, gospodine, bijaste na Sveslavenskom saboru u Pragu?

PLENTAJ: Jesam, jesam, dragi moj gospodine! To vam je bio sabor kakva već neće biti. Došlo znamenitih ljudi iz svih slavenskih zemalja i krajeva. I nas Hrvata došla lijepa četica. Bilo nas je vlastele, literata, županijskih časnika; svega pomalo. Bez mene, dakako, nije taj sabor mogao proći, jer sam bio jedan od najljućih ilira.

MILIVOJ: Vidi se to i sada!

PLENTAJ: Zar ne?... Eh, vatra gdje ima mnogo žeravke ne ugasi tako skoro... Ja sam bio rodoljub od uvjerenja, a ne kao mnogi drugi koji su danas najveće kukavice, radi koristi ili samo zato jer je tako moda bila.

ĐACI: Poznamo ih, poznamo!

PLENTAJ: O, dragi moji, ja ih još bolje poznam! Ali pustimo ih... neka ih voda nosi!... Pripovijedat ću vam radije o Praškom saboru.

MARCEL: Molimo vas!

PLENTAJ: Gdje sam ono stao?... Da, bilo nas je svake fele, sve samih korjenitih ilira... Svi, dakako, u našem narodnom odijelu... Ja sam vam izgledao šaren kao djetelj... Crvena kapa, bijela kabanica i modre hlače, a o bedri svijetla juratska sabljica! Ej, da vam je bilo vidjeti kako su nas lijepe Pražanke gledale! Ala su vam krasne te panenke! Umalo da nisam zaboravio na moju dragu Malčiku.

MILIVOJ: Napast je, napast!

VIKTORIJA: Ako vas mladi gospodičić čuje!

PLENTAJ tiho: Istina je... vrag ne spava! Ova djeca su kao zečevi; spavaju, ali čuju uvijek na jedno uho! Glasno: No, da vam ukratko kažem, i sastali smo se, pozdravili i odmah konstituirali. Gospodina Šafařyka, glasovitog učenjaka, izabراسmo za predsjednika, a sav sabor razdijelismo u odsjeke. Ja sam bio u hrvatskom odsjeku perovođa... ali nije došlo do toga da bih pero zamočio bio.

MILIVOJ: Kako to?

²¹ **Mi pijeme take vino!** (češ.) - Mi također pijemo vino!

PLENTAJ: Posve lijepo! Već kad smo došli u Prag, sve je tamo vrelo i kipjelo; uto bukne buna, sav Prag ustao na noge, digle se barikade, i eto vam katastrofe... Došao knez Windischgraetz sa svojim kirasirima, pa rastjerao sve k bijesu... insurgente i sav naš sabor...

MAKSO smješljivo: Dakle ste bježali?

PLENTAJ: Ni sveti Juraj ne bi nas na konju stigao!... Još dan-danas žalim za mojom bijelom kabanicom, koju sam u hitnji ostavio u saborskoj dvorani...

JANKO: A o čemu ste tamo vijećali, gospodine?

PLENTAJ potihom: Nije ni došlo do pravoga vijećanja! Još tiše: Uostalom je i bolje da je tako bilo. Da smo duže ostali na okupu, doživjeli bismo drugu gradnju babilonskoga tornja... Znači, kad su burna vremena, onda se koješta radi, čemu se kasnije i sami čudimo. Čuje se izvana krupan dječjački glas: "Kostanja vrućega!"

IVICA skoči kao izvan sebe i vikne: Kostanja!... Ogleda se. Jesam li dobro čuo ili sam samo sanjao?

VIKTORIJA: Dobro ste čuli, mladi gospodiću!... Ako želite kostanja, odmah ću ga zovnuti.

IVICA: O, molim vas lijepo!

VIKTORIJA otvoriv napola prozor: Kostanjaru! Hodi unutra!

IVICA Viktoriji: To je što najvolim jesti. Najviše novca što mi otac šalje za potrošak na mjesec ode na kostanj.

PLENTAJ: No, drago mi je da ćeš bar nešto večerati.

PRIZOR SEDMI

KOSTANJAR, prijašnji

KOSTANJAR noseći o vratu sepet s kestenom, kukavno obučen i musav u licu: Izvolite, gospodo!... Opaziv Ivicu: A, vi ste tu, mladi gospodine! Imam baš lijep kesten. Ivica izabire kesten, nanizan u vijence.

MILIVOJ Plentaju: To su dobri znaci!

KOSTANJAR: Mladi gospodin je jedna od najboljih mušterija.

PLENTAJ: Vidi se, vidi.

KOSTANJAR Ivici: Molim lijepo da i ove godine samo kod mene kupujete.

IVICA: Samo mi ne smiješ pušljivu ili prijesnu robu prodavati, inače ću te ostaviti! Izabrav tri vijenca: Evo ti novci!

KOSTANJAR: Hvala lijepa! Napram ostalima: Izvolite li možda i vi, gospodo?

ĐACI i PLENTAJ: Nećemo!

KOSTANJAR opaziv Uhodića, koji se nekako krije od kostanjara povuče na stranu Ivicu, tiho: Čujete, mladi gospodine! Znači li vi tko s vama sjedi za vašim stolom?

IVICA: No?

KOSTANJAR: To vam je "špicel"; znate li vi što je to?

IVICA: Ljudi koji na domoroce paze, pa ih prijavljuju.

PLENTAJ đacima: Je li ih vidite, imaju nekakve tajne među sobom.

KOSTANJAR: To je jedan od tih ljudi, i to od poglavitih, nekakav "arcišpicel"; ja ga dobro poznam, jer stanuje na tavanu kod moje tetke, u Petrinjskoj ulici. Čuvajte ga se, jer ćete imati posla s policijom. Glasno: Zbogom! Ode žurno.

PRIZOR OSMI

Prijašnji bez KOSTANJARA

IVICA pristupi žurno k ocu i odvede ga na stranu, tamo gdje Viktorija sjedi; govori tiho i brzo: Tatice, znaš li tko je onaj čovjek što sjedi s nama za jednim stolom?

PLENTAJ: Da čujem?

IVICA tiho: To je špicel!

PLENTAJ glasno: No, pa što zato; ja se zovem Plentaj, a onaj gospodin Špicel.

VIKTORIJA skoči sa stolca: Tko je ovdje špicel?

ĐACI: Što je to? Ustanu i opkole Plentaja.

PLENTAJ: Ništa, ništa! Došao mi je mali prišapnuti da je - ovo, pokazuje na Uhodića, gospodin špicel!

UHODIĆ u velikoj smetnji: O, molim, molim! Ja se zovem Uhodić.

IVICA odrješito: Ali ste po zanatu "špicel", i to "arcišpicel", kao što mi kostanjar reče.

ĐACI: Tako li je to?

VIKTORIJA: Pak vi dolazite u moju gostionu?

PLENTAJ: Ali molim vas, gospodo, koji je to bijes: špicel?

JANKO gnjevno: To su vam stvorovi koji su prodali poštenje, pa jer nemaju obraza, nose krinku na licu, da tako uhode i zavode poštene, bezazlene ljude... Propalice su koji, da mogu sami kruh jesti, često drugoga zasluge i kruha lišavaju... Jednom riječju, ovo su vam kovači laži i potvore, izmet ljudskoga društva, od koga treba bježati, kao od kužna stvora!

PLENTAJ Uhodiću: Dakle vi ste takva ptica?

UHODIĆ drzovito: Molim, ja se ograđujem proti vašim pogrđama!

VIKTORIJA Uhodiću: Moja je gostiona za poštene ljude, a jer vi ne spadate među njih, nosite se!

ĐACI odlučno: Tamo su vrata!

PLENTAJ otvori glavna vrata: Ja ću vam ih još otvoriti, samo da brže dođete na dvor.

UHODIĆ zastrašen donekle, uzmiče prama vratima i neprestano govori: Ja prosvjedujem, gospodo... to je uvreda poštenja... vi ćete imati posla sa sudom... ja se ne dam kao pas napolje tjerati...

IVICA viče iza glasa: Napolje, napolje!

PLENTAJ guslačima, koji su ustali: Igrajte mu tuš!

GUSLAČI igraju tuš.

VIKTORIJA turi Uhodića, koji je stajao na vratima, napolje i zalupi za njim vrata.

PRIZOR DEVETI

Prijašnji bez UHODIĆA

PLENTAJ: Zar je i ovaj, što ga sad otjerasmo, stvor novoga reda?

MILIVOJ: Bar se prije nije znalo za tu vrst ljudi... No sada, gospodo, pođimo i mi... Ovdje nam nema opstanka... Svaki čas mogli bi nadoći žandari da nas pohvataju, jer smo se usudili onu hulju otjerati na vrata. Viktoriji: Što smo dužni, gospodo?

PLENTAJ: Ništa, ništa!... Ja sve plaćam!... Vi ćete već dopustiti... Dok sam ja bio đak... nisam se protivio kad su starija gospoda htjela za me plaćati.

MARCEL: Lijepo zahvaljujemo na vašoj dobroti, ali je ipak suviše!

PLENTAJ: Ništa nije suviše... dok nemate suviše novca u kesi... Da ste mi zdravo, gospodo! Rukuje se s đacima.

ĐACI: Laku noć, gospodine Plentaju! Laku noć, gospodo! Oditaze.

GUSLAČI pođu za đacima: Dobru noc! S bohem! Dobru noc! S bohem!²²

PLENTAJ, VIKTORIJA i IVICA: Laku noć!

PRIZOR DESETI

VIKTORIJA, PLENTAJ i IVICA

PLENTAJ: Valjani mladići! Pošteni i odvažni!

IVICA: I ja ću biti takav!... Nisi li čuo, tatice kako sam mu doviknuo: napolje!

PLENTAJ: Jesam, jesam! Nije ništa novo; uz veće pse i mali psići laju!

²² Dobru noc! S bohem! (češ.) - Laku noć! Zbogom!

VIKTORIJA: Gospodo! Gledajte da se uklonite. Idite spavati, jer svaki čas mogu banuti žandari - moglo bi zlo biti.

PLENTAJ: Šta? Šta bi se moglo dogoditi?

VIKTORIJA: Odveli bi vas u zatvor.

PLENTAJ: Ej, nije već još nešta! Ta ja nisam nikakva protuha... pa imam gore svoju sobu...

VIKTORIJA: Takav vam je novi red!

PLENTAJ: Kad je tako, pa hajdemo spavati!... Viktoriji ljubezno: Vikice draga, vi ste viteška žena!... Hajde da vas poljubim prije nego odem spavati! Raširi ruke.

IVICA za se: No, da to mama vidi!

VIKTORIJA: Ne, to ne ide! Uzmiče.

PLENTAJ: Zar je i to novi red?

VIKTORIJA: O, to je stari red!

PLENTAJ: Hm, hm! Ipak je onda drugačije bilo... Zar se već ništa ne sjećate?... Baš ništa?

VIKTORIJA: Posve ništa...

SLUGA otvori malo vrata i poluglasno vikne: Žandari!

VIKTORIJA: Zaboga, žandari!... Sad je kasno... Sigurno će vas odvesti na policiju.

PLENTAJ: Idem gore!

VIKTORIJA: Nikamo! Baš biste naišli na njih... Znae šta?... Sakrijte se sa malim tu pod ovaj stol; ja ću vas zaklanjati... Samo budite mirni.

IVICA neodlučno: Šta, pod stol?

PLENTAJ pograbi Ivicu: Pod stol! Čučnu oba pod stol s licem k publici.

PRIZOR JEDANAESTI

DVA ŽANDARA

s kacigama na glavi uniđu na glavna vrata držeći u ruci puške s nataknutim bajonetima.

ŽANDARI: U ime zakona!

PLENTAJ pod stolom za se: Ta mi smo pokorni!

JEDAN ŽANDAR: Ovdje se zbio izgred; gdje su oni gosti?

VIKTORIJA stojeći pred stolom, pod kojim je Plentaj i Ivica: Već su otišli.

ISTI ŽANDAR: Svi?

VIKTORIJA Svi!

ISTI ŽANDAR: Jedan je gost kod vas odsjeo.

PLENTAJ za sebe: Baš lijepo sjedi!

VIKTORIJA: I taj je nedavno otišao.

PLENTAJ: Evo pod stol!

ISTI ŽANDAR: Ništa zato! Vi ćete odgovarati za sve!... Jeste li razumjeli? Odilaze.

VIKTORIJA: Dobro, dobro!... Zatvori vrata njima.

PRIZOR DVANAESTI

Prijašnji bez ŽANDARA

PLENTAJ ispod stola poluglasno: Jesu li otišli?

VIKTORIJA: Otišli!

PLENTAJ izvukav se s Ivicom ispod stola: Hvala Bogu! Za stolom sjediti, ne marim; ali pod stolom, nekako je nenaredno...

VIKTORIJA: Gospodine Plentaju, kako vidite, stvari zlo stoje... Što ste nakanili?

PLENTAJ: A što ja znam? Svjetujte mi vi!... Vi bolje poznate taj novi red!

VIKTORIJA: Ako me hoćete slušati, a vi čujte! Noć prospavajte ovdje, a već u zoru tražite si drugdje utočište. Ako vas ovdje nađu, mogli biste zlo proći!

PLENTAJ: Dakle, laku noć, draga Vikice! Budite dobri i posvijetlite nam! Ivici: Hajde, sinko, da spavamo po novom redu! Odilaze. Viktorija im svijetli.

ČIN DRUGI

Ukusno, ali ne sjajno uređen salon u stanu savjetnika Sebara. Glavna i dvojna pobočna vrata zdesna i slijeva vodeća u druge sobe.

PRIZOR PRVI

JEANETA i KARLO ulaze iz sobe zdesna; KARLO je u crnu odijelu s frakom, a JEANETA ima na sebi vrlo ukusnu jutarnju opravu.

JEANETA idući naprijed drži ruku s rupcem na čelu: Tako me boli glava da mi se sve magli pred očima.

KARLO: Nahladila si se, draga moja... Jučer si se cijelu uru vozila na vodi u Maksimiru, kada je već sunce nagnulo k zapadu. Sada su jesenski dani i temperatura se podvečer naglo mijenja. Treba se čuvati. Da si me poslušala i izašla iz čamca kad sam te zvao, ne bi danas jadikovala.

JEANETA: Htjela sam ja izaći, ali policajni ravnatelj nije dao, nego je sve dalje od obale tjerao.

KARLO: I pristao s čamcem za otočić u velikom ribnjaku, gdje ste se valjda nasukali na pijesak...

JEANETA: Kako to misliš?

KARLO ironički: Jer je mnogo vremena trebalo dok ste se opet pomolili iza zaklona. Sigurno ti je otkrivao velike policajne tajne?

JEANETA ponešto dirnuta: Kakvo je to sumnjičenje?

KARLO nehajno: Sumnjičenje?... Ha, ha! Gdje počinje uvjerenje, tu sumnjičenje prestaje. Moja draga, ako se i nevješt činim, vidim ja koješta o čem ti i ne sanjaš...

JEANETA također nehajno se smije: Ha, ha, ha! Baš sam ljubopitna čuti moje grijeha, zabilježene na rovašu tvoje ljubomornosti... Nuder, dragi Otelolo!

KARLO: Tvoja je sreća da to nisam! Predbacuješ mi da sam ljubomoran, jer ne znaš da je cijelo društvo jučer opazilo kako je policajni ravnatelj tebe, a ti opet njega susretala s neobičnom ljubežljivošću... kako ste poput mladih zaljubljenika šetali ispod ruke po perivoju i daleko pred nama drugima izmicali... kako je kasnije u gostioni ponajviše samo s tobom plesao, a kad smo se igrali zaloga, uvijek te osuđivao da moraš svoje zaloge cjelo-

vima od njega otkupiti. Toga je toliko bilo da su tvoje prijateljice oko mene počele zlobno primjećivati da je to već i "polizeiwidrig".

JEANETA: A da je njih tim načinom odlikovao, onda bi bilo u redu... Moje tobožnje prijateljice dobro znadu da ravnatelj Hajek ima velik upliv u Beču, pa su mi zavidne da mi takav čovjek daje prednost pred njima.

KARLO: Mnogo bi mi draže bilo da te toliko ne odlikuje... To uostalom samo do tebe stoji.

JEANETA pikirano: To je najlakša stvar. Ako to hoćeš, ja ću mu prvom zgodom, kad mi bude laskao, kazati najveću grubijanštinu u lice.

KARLO: To bi mi još trebalo! Sada gdje se radi o tom da s njegovom pomoći postanem nadsavjetnikom.

JEANETA: Što onda zanovijetaš?... Istina, ravnatelj Hajek malo je neoprezan, očitujući svoje osjećaje, ali šta da mu činim? Da odbijem ta njegova laskanja, moglo bi ti jako škoditi.

KARLO: Ne, zaboga... Onda zbogom moja karijera!

JEANETA: Vidiš, dakle, da inače ne može biti!... Meni samoj nisu po ćudi izjave njegove privrženosti, ali moram ih radi tebe primati. Uostalom, kao žena znam što smijem, što li ne smijem činiti. Koketno: Mio pogled, slatka riječ, poljubac u igri, jedva osjetljiv stisak ruke... to su sve mali grijesi, a čula sam još kao dijete u školi da ni sto malih grijeha ne čini jedan veliki grijeh.

KARLO: Sve je to lijepo, samo se bojim da malo-pomalo ne padneš u veće grijeha, kojih sigurno nećeš meni ispovjediti... Ali prestanimo o tom govoriti... ja mislim da se još mogu pouzdati u tvoju vjernost?... Je li, Jeaneto!

JEANETA s afektiranom srdačnošću: Uvijek, uvijek!

KARLO poljubi joj ruku: Neka ne bude zamjere! Pogleda na džepnu uru. Prošlo je devet ura. Idem, dakle, javiti se svomu predstojniku da sam se vratio s dopusta i da ću sutra nastupiti službu.

JEANETA: Opet u jaram.

KARLO: Žalibože!... Zbogom, slobodice moja!

JEANETA na stranu: Ah i moja!

KARLO: Danas se mislim ranije kući vratiti; pripazi zato da objed bude prije gotov. Pruži joj ruku. Zbogom, Jeaneto!

JEANETA poprati ga do vrata: Zbogom, Karlo!

PRIZOR DRUGI

JEANETA, sama

Vidiš, vidiš! Moj muž počinje biti ljubomoran! Iz njegovih riječi sudim da je oštro pazio na moje vladanje na jučerašnjoj zabavi u Maksimiru, koju smo u slavu njegova povratka

sa dopusta priredili. Potiho: Ali svega ipak nije vidio... Najljepši prizor za otočićem, gdje je ponositi policajni ravnatelj preda mnom klečao i trajnu mi ljubav prisizao... nije mu dano bilo vidjeti. A što mu i treba sve znati?... I ja si ne tarem glavu za njegove pustolovine. Takva je praksa u našem braku već više godina. Doista bi smiješno bilo da u braku budemo veći robovi negoli svijet od nas zahtijeva... Sjedne na naslonjač. Skoro sam zaboravila na moju glavobolju... nikako neće da mi popusti. Zvoni. Upotrijebit ću moj stari lijek, kolonjsku vodu; možda će i ovaj put pomoći.

PRIZOR TREĆI

JEANETA i JULKA

JULKA unišav na glavna vrata: Zapovijedate, milostiva?

JEANETA izvadi iz džepa bočicu kolonjske vode: Silno me boli glava... Evo kolonjska voda... Protari mi dobro sljepoočice i ruke!

JULKA uzme bočicu i tare Jeaneti sljepoočice i ruke: Jamačno ste zlo spavali, milostiva?

JEANETA: Mislim da sam se nahladila; no i spavala nisam baš najbolje.

JULKA: Gospodična Helena pripovijedala mi je da je krasna bila ta zabava u Maksimiru?

JEANETA: Vrlo krasna; plesala sam toliko da me svi udovi bole.

JULKA: Sigurno najviše s gospodinom policajnim ravnateljem?

JEANETA: Tako po prilici...

JULKA povjerljivo: Gospodin ravnatelj ne mijenja svaki dan svoje osjećaje, kao većina muškaraca... Njegovo štovanje naprama vašoj osobi neće tako skoro prestati.

JEANETA tiho: Pst... Ne govori tako glasno... Helena je polag u sobi...

JULKA produžuje tišim glasom: Ali nije ni čudo... Vi ste, milostiva, danas još dražesniji nego mnoga mlada djevojka od sedamnaest godina...

JEANETA: Hvala Bogu, još sam u najljepšoj dobi; ove godine navršujem trideset i šestu godinu.

JULKA: Svatko bi vam deset godina manje dao... Zbilja, što mi se jutros dogodilo...

JEANETA ljubopitno: No?

JULKA: Na stubama sastao me gospodin pristav Milić, uštipnuo me po običaju za lice i upitao: "Što radi lijepa vaša gospođa?"

JEANETA samodopadljivo: A!

JULKA: Ja mu nato odgovorim: "Što se vas tiče gospođa?... Mi imamo i lijepu gospodičnu - brinite se radije za nju!"... A on mi na to odvrati: "Šta vi razumijete, Julko; mati je i danas još ljepša od kćeri!"

JEANETA: Gle ti njega!... Ali nema pravo; Helena je ljepušna djevojka; u njezinim godinama baš sam tako izgledala... No sada je dosta... Nešto mi je lakše... ipak je dobra ta ko-

lonjska voda!... Izvadi iz džepa mali etui, otvori ga i prikapča si broš ispod vrata. Na, odnesi taj etui u moju spavaću sobu!

JULKA pogleda broš: To nije broš koji obično nosite.

JEANETA: Onaj s potočnicama izgubila sam jučer na zabavi. Sigurno je kod plesanja morao nekamo pasti... Tako mi je žao!

JULKA: Ah, koja šteta!... Pa još tako lijepa uspomena, dar od gospodina ravnatelja...

JEANETA: Pst... Toliko puta sam ti kazala da to nikad ne smiješ spomenuti... Moj suprug vjeruje da sam si ga od uštedaka kupila, pa ga treba ostaviti u toj vjeri.

JULKA: Nisam još ni pred kim o tom ni riječce spomenula, ni pred istom gospodičnom...

JEANETA: Ja se i nadam da ćeš opravdati moje pouzdanje u te. Uostalom, za tvoju odanost znala sam te uvijek obilno nagraditi...

JULKA: O, da! Ja sam zato uvijek gotova na vašu službu...

JEANETA: Prva dužnost svake sobarice jest: uvijek stajati uz svoju gospođu. Inače ne može se nigdje održati.

S vana se čuje Plentajev glas: "Kad ne znaš hrvatski, a ti hodi zbogom."

JEANETA Julki: Idi žurno vidjeti tko je to?

JULKA poleti k vratima i otvori ih, u taj čas hrupi na vrata Plentaj i Ivica.

PRIZOR ČETVRTI

Prijašnji, PLENTAJ i IVICA

PLENTAJ nakloniv se malko Julki: Hvala lijepa!

JEANETA ustav u susret Plentaju: Ah!... Ti si to, Tomice!... Julki: Možeš otići! Julka ode.

PLENTAJ ogrliv Jeanetu: Kako si mi, sestro? Ivici: Poljubi ruku tetki!

JEANETA Ivici koji joj je poljubio ruku: Jesi li lijepo sproveo praznike? Ogrli ga.

IVICA uzdahne: Ah, lijepo je bilo, ali je kratko trajalo.

JEANETA, Tomi, koji već bješe sjeo na fotelj: Na koga si ono vikao vani?

PLENTAJ: Što ja znam... valjda je tvoja kuharica, jer je iz kuhinje izašla bila. Upitam je: "Je li doma milostiva gospođa?" A ona će "Verstehe nichts krawatisch, bin eine Deutsche aus Windisch-Landsperk..."²³ Nato joj rekoh: "Kad ne znaš hrvatski, a ti hodi zbogom!"

JEANETA: Danas u svim boljim kućama samo se takve sluškinje primaju koje umiju njemački.

PLENTAJ: I to je novi red!

JEANETA: Mnogo se je toga promijenilo otkada nije bilo tebe u Zagrebu.

²³ **Verstehe nichts krawatisch, bin eine Deutsche aus Windisch-Landsperk** (njem.) - Ništa hrvatski ne razumijem, Njemica sam iz slovenskog Landsperka.

PLENTAJ: O, iskusio sam to jučer kod "Divlje mačke", gdje smo jednoga špicela napolje izbacili.

JEANETA sklopiv ruke: Zaboga, što ste učinili?

PLENTAJ: Nije mu se ništa zlo dogodilo; dapače smo i vino za njega platili.

JEANETA Plentaju: Šta, i mali bijaše polag?... No to je lijepa stvar! A, moj Tomo, ti se nećeš nikada opametiti.

PLENTAJ: A kakav je to zločin? Ovakvi njuškari ne spadaju u pošteno društvo, zato smo ga otpravili.

JEANETA: Sigurno će te zvati na policiju.

PLENTAJ: Kad bi znali gdje sam. U zoru već preselio sam se od "Divlje mačke" k momu prijatelju prebendaru Hraniću. Tamo sam siguran, a po ulici vozim se u zatvorenoj kočiji... No, gdje je tvoj muž, gdje je Jelka?

JEANETA: Jelka je još kod toaleta, a Karlo je maloprije otišao u ured da se predstavi svomu predstojniku, jer će sutra opet nastupiti službu.

PLENTAJ: Bio je, dakle, na dopustu?

JEANETA: Puna četiri tjedna u Glini kod svoga roda.

IVICA: Ja bih išao k Jelki.

JEANETA: To ne ide sada, ona je kod toaleta!

IVICA: A gdje je ta Toaleta? Idem ja tamo!

JEANETA smijući se: Aj, ti seoski kavaliru! Ne znaš ni što je toaleta!

PLENTAJ: No da ti kažem ladanjski: Jelka se oblači i kiti pred zrcalom.

IVICA: Tim bolje, ja ću joj pomoći!

JEANETA: Ali to ne ide; dok nije posve obučena, ne smije se k njoj.

IVICA: To je opet novi red! Lani sam joj još češljao vlasi i pravio pletenice...

JEANETA: Što je lani bilo, ne može biti sada. Helena je već potpuna djevojka.

IVICA: Koja Helena?

JEANETA: No, ta naša Helena... tvoja sestrična, ti divljače!

IVICA: Ta ona se zove Jelka...

JEANETA: Jelke su na selu, a u gradu Helene...

PLENTAJ: Opet novi red! Sobarica uniđe i, predav pismo Jeaneti, ode.

JEANETA za se: List je od ravnatelja! Poluglasno, otvarajući list: Baš sam ljubopitna što ima javiti. Čitajući u sebi: Tako zlo piše da ne mogu ni čitati.

IVICA: Daj meni, tetice, ja čitam i najružnije kvake.

JEANETA: Ja ću već sama pročitati. Čita poluglasno na "šteher": "Broš je nađen, sretni našasnik doći će sam po našazbinu!"... Bravo!

PLENTAJ: Ugodna vijest?

JEANETA: Veoma ugodna... Jučer sam priredila zabavu u Maksimiru u slavu povratka moga muža, gdje se je i plesalo... Plešući izgubim lijep jedan broš... Sad mi javlja policajni ravnatelj da je broš nađen i da će mi ga donijeti.

PLENTAJ u čudu: Otkud se ti poznaš s policajnim ravnateljem?

JEANETA: To je stari naš znanac... Već ima pol godine dana što nas pohađa i svakom zgodom pokazuje da je velik prijatelj naše kuće.

PLENTAJ potihom Jeaneti: I domaćice... Je li?

JEANETA nehajno: I to!... On me doista vanredno odlikuje... Svakako nam je drago njegovo prijateljstvo, jer ima velik upliv u Beču i mogao bi nam pomoći.

PLENTAJ: Na primjer tvomu mužu do veće službe? Sada razumijem. Potihom Jeaneti: Jedan ima avansirati u službi, drugi u ljubavi. Glasno: I to je novi red!... Uostalom, ja duboko štujem gospodina ravnatelja, ali nemam volje s njim sastati se!... Valja mi još obaviti nekoliko posala, a za uru doći ću opet amo...

IVICA: A gdje ću ja dotle biti?

PLENTAJ: Ti ćeš ostati kod tetke, ako dopusti?

JEANETA: Neka samo ostane; i Helena će skoro doći.

PLENTAJ Ivici: Tu se lijepo zabavi, oko jedne ure ići ćemo skupa podbanu na objed.

JEANETA: Podban ti je najviše i pomogao da je mali primljen u plemićki konvikt?

PLENTAJ: On jedini; pa sada neće ni da čuje o kakvoj hvali... Kad sam danas došao k njemu s Ivicom, da mu se toplo zahvalim na milosti njegovoj, mahnu rukom i reče: "Šuti, molim te, stari brbljavče, radije dođi danas k meni na objed!" To ti je stari Hrvat, čovjek staroga reda, kakav sam i ja... Čuje se s vana vika: "Helene! Helene! Wir kommen!"²⁴ Odmah nato banu Malvina i Berta na glavna vrata i smetu se ponešto opaziv Plentaja i Ivicu.

PRIZOR PETI

Prijašnji, MALVINA i BERTA

MALVINA i BERTA poljubiv ruku Jeaneti: Entschuldigen, gnädige Frau, wir dachten...?²⁵

JEANETA s blagim ukorom djevojkama: So ungestüm!²⁶ Predstaviv Plentaja: Moj brat i nećak. Pokaže Plentaja, zatim Ivicu. Gospodične su prijateljice Helenine!

PLENTAJ nekako zlovoljno motreći djevojke: Lijepo, lijepo!

MALVINA: Ist Helene schon auf?²⁷

JEANETA pokazuje lijeva vrata: Noch bei der Toilette.²⁸

BERTA i MALVINA priskoče k vratima i kucaju: Ist's erlaubt?²⁹

JELKA iznutra: Kommt nur Kinder! Kommt!³⁰

²⁴ **Wir kommen!** (njem.) - Mi dolazimo!

²⁵ **Entschuldigen, gnädige Frau, wir dachten...** (njem.) - Oprostite, milostiva gospođo, mislili smo...

²⁶ **So ungestüm!** (njem.) - Tako grubo!

²⁷ **Ist Helene schon auf?** (njem.) - Je li Helena već ustala?

²⁸ **Noch bei der Toilette** (njem.) - Još se odijeva.

²⁹ **Ist's erlaubt?** (njem.) - Je li dopušteno?

MALVINA i BERTA naklone se brzo Plentaju i Jeaneti te zamaknu u sobu slijeva.

PRIZOR ŠESTI

PLENTAJ, JEANETA, IVICA

IVICA sklopiv ruke: Uh! Kako te djevojke njemčare! To smo mi đaci ipak drugi momci.

PLENTAJ Jeaneti: Čije su to djevojke?

JEANETA: Jedna je kći sudbenog savjetnika Krilića, a druga odvjetnika Mutilića.

PLENTAJ: Dakle hrvatska djeca, rođena u ovoj zemlji, pa govore tuđim jezikom!

JEANETA: Kakvo je to čudo?

IVICA žestoko: To je sramota!

PLENTAJ tisu Ivicu natrag: Kakvo čudo, pitaš? Što bi ti kazala da ti slavulj zapjeva vrapčjim glasom? Rekla bi sigurno da je to protunaravno.

IVICA: Sigurno!

JEANETA: Ah, moj dragi Tomica, dan-danas nećeš daleko doći s hrvatskim jezikom. U svakoj javnoj službi traži se znanje njemačkog jezika.

PLENTAJ: Vi ženske bar niste ni u kakvoj javnoj službi - što dakle govorite tim stranim jezikom?

JEANETA: Sav otmjeni svijet govori njim.

PLENTAJ: Čuo sam, čuo! I tvoja kuharica govori tim jezikom. Pruži joj ruku. Uostalom, čemu da se s tobom o tom uzalud prepirem? Jedno samo hoću da ti kažem: tko zanemaruje svoj rodni, materinski jezik, pokazuje ili da je pokvarena srca ili plitka uma, jer samo ovakvi ljudi kadri su prezirati takav krasni dar božji kao što je jezik svoga naroda, pa još kad je tako lijep kao što je milozvučni naš hrvatski jezik. Nadam se ipak da ćete se i vi Hrvatice jedanput osvijestiti; ali svakako bit ćete zadnje na svijetu koje ćete se prilagoditi zakonu prirode. Zbogom! Ode na glavna vrata.

PRIZOR SEDMI

JEANETA, IVICA

JEANETA Ivici: Naopako, ako budeš takav zanešenjak kao što ti je otac. *

³⁰ **Kommt nur Kinder! Kommt!** (njem.) - Dođite samo, djeco, dođite!

IVICA: Mi smo đaci svi takvi kao što je otac.

JEANETA: Jako lijepo! Samo ne uči njemački, daleko ćeš dotjerati.

IVICA: Znam ja njemački, možda bolje nego sve ponijemčene Hrvatice, ali neću da govorim.

JEANETA: Nije dosta da razumiješ taj jezik, moraš ga znati i govoriti.

IVICA: Znam i to! Ali javno ni s kim ne govorim, već nasamu i sam sa sobom. Zatvorim se u sobu ili idem u Tuškanac, gdje me nitko ne vidi i ne čuje, pa tu se razgovaram tako živo da bi me od milinja zagrlila da me čuješ. Smije se.

JEANETA prijeteći mu šaljivo prstom: Ti si veliki ugursuz!... Bolje je; uostalom, da i tako radiš nego da ništa ne učiš. Ali i to još nije dosta. Govoreći u društvu, mnogo bi se bolje vježbao nego svojim monolozima u samoći.

IVICA: O, ja se samo u dijalozima vježbam, i to obično u takvima gdje se mladić s djevojkom razgovara. Vidiš ovako, tetko! Muškim, krupnijim glasom: "Wie geht es Ihnen, werthes Fräulein, heute finde ich sie sehr verstimmt?"³¹ Onda si odgovorim: ženskim, tankim glasom, "Sie haben leider recht! Bin so ziemlich unwohl... fühle ein leises Zittern im Herzen!"³² Muškim glasom: "Leises Zittern im Herzen? O, das ist verdächtig! An dem leiden alle verliebten Leute? Wollen Sie, ich werde sie kurieren?"³³ I tako dalje, i tako dalje.

JEANETA: Zaista krasni razgovori! Gdje si to naučio?

IVICA: Imamo jednoga saučenika, sina savjetnika Spitzfussa, koji ne zna ništa hrvatski. Taj ima pisanu knjigu kako treba udvarati gospodičnama. Ovaj dijalog je iz te knjižice.

JEANETA: To su ružne stvari... moj Ivica!

IVICA lukavo: Ali to su njemačke stvari!

JEANETA: Koje nisu za mladež!

IVICA: To sam htio čuti! Vidiš, tetice, ovakve knjige nam upravo narivavaju da si kvarimo srce; a čujem da takve stvari naše gospodične najvole čitati.

JEANETA: Nemoj toga vjerovati! Na stranu: Istinu govori!

IVICA: To nam je kazao naš profesor hrvatskoga jezika, do koga mi svi puno držimo. Dosjeti se nečemu, uzme na stolu ležeću knjigu i otvori je. Dopusti da vidim!

JEANETA: Helenina je knjiga!

IVICA čita naslov: "Wielands Werke" ³⁴ I to je, čujem, jedna od onih knjiga koje mlada djevojka ne bi smjela čitati. Lista. Sve sami Wielandovi romani, od kojih su jedan baš njemački đaci spalili; tako je gnusno pisan.

JEANETA: Moram iskreno priznati da nisam čitala te knjige; ali Helena veli da su vrlo lijepe pripovijesti.

³¹ **Wie geht es Ihnen, werthes Fräulein, heute finde ich sie sehr verstimmt?** (njem.) – Kako ste, draga djevojko, izgledate mi jako potišteno?

³² **Sie haben leider recht! Bin so ziemlich unwohl... fühle ein leises Zittern im Herzen!** (njem.) – Na žalost, u pravu ste! Nije mi dobro... osjećam lagano drhtanje u srcu!

³³ **Leises Zittern im Herzen? O, das ist verdächtig! An dem leiden alle verliebten Leute? Wollen Sie, ich werde sie kurieren?** (njem.) - Lako drhtanje u srcu? O, to je sumnjivo! Od toga trpe svi koji su zaljubljeni. Hoćete li, ja ću vas liječiti?

³⁴ **Wielands Werke** (njem.) - Wielandova djela

IVICA: "Ima i slatkih otrova", kaže opet naš profesor.

PRIZOR OSMI

Prijašnji, JELKA, MALVINA i BERTA, hrupu na lijeva vrata u salon.

JELKA: A gle, moga Ivice! Pruži mu ruku. Kako je, mladi gospodine šljivaru?

IVICA: Kad me hrvatski lijepo pozdravljaš, hoću te baš poljubiti. Ogrli je i poljubi je u lice.

JEANETA djevojkama: Moram vas odmah sada umoliti da s ovim gospodičićem govorite samo hrvatski, jer on s djevojkama govori vrlo ružno njemački. Uhvati Ivicu šaljivo za uho. Jesi li čuo, nevaljanče!

IVICA: Jesam, jesam! I veseli me da si takvu pokoru zadala ovim gospodičnama.

JEANETA: Neprestano me boli glava, morat ću malko leći... Vi se međutim, djeco, lijepo dalje zabavljajte! Ode na desna pobočna vrata.

PRIZOR DEVETI

JELKA, MALVINA, BERTA, IVICA

IVICA Jelki: Majka se ljuti na te da nisi htjela sa mnom na praznike.

JELKA: Na selu je dosadno, dragi moj! Ljepše je u gradu.

MALVINA i BERTA: Gewiss!³⁵

IVICA djevojkama: Jako se varate! Nikad nije u gradu tako lijepo kao na ladanju. Sve vrijeme bio sam na kolima i vozio se s jedne zabave na drugu.

JELKA: Ah, te vaše zabave, gdje se samo pije!

BERTA: I karta.

IVICA: Vidi se da ne poznate naš život na selu. U našoj okolini ima vrlo mnogo vlastelina, koji se uvijek među sobom pohađaju i izvrsno zabavljaju. Tu se lovi, jaši, pjeva...

MALVINA: Je li i plešete?

IVICA: O, i koliko! Svaki put kad se sastanemo.

JELKA: Tako? A gdje su vam plesači i plesačice?

IVICA: O, ima mnogo mlade gospode i gospodična.

³⁵ Gewiss! (njem.) - Zaista!

JELKA: Valjda sami civiliste?

IVICA Jelki: Nego šta bi ti željela? Možda oficire?

BERTA: To su ipak najbolji plesači. Nicht wahr, Helene!³⁶

JELKA: To se zna! Onako kao što pleše ađutant Rosner ne pleše nijedan civilist.

IVICA: Vi ste zagrebačke gospodične sve poludjele za tim časnikom.

MALVINA: O, ne sve! Ima i drugih krasnih časnika.

IVICA: Vi se sigurno sve nadate da ćete biti časničke gospođe.

JELKA: A zašto ne?

IVICA: K tomu treba novaca, mnogo novaca! Jelki: Gdje ti je jamčevina od 12.000 forinti?³⁷

JELKA: I toga će biti!

IVICA: Da se tvoji hiri primaju za novce, ti bi lako položila jamčevinu.

JELKA: Grubijan! Kako mi možeš to u lice kazati? Schaut ihn!³⁸

BERTA afektirano: Za one koje ljubimo smoći ćemo i jamčevinu.

MALVINA: Nismo tako siromašne, wie Sie meinen!³⁹

IVICA: Onda molim da mi oprostite! Ja sam samo zato napomenuo jamčevinu jer o njoj zapinju mnoge udaje za vojničke časnike. Jelki: Dakle ti, draga Jelkice, želiš poći za ađutanta Rosnera... Hm! Nemaš loš ukus! Lijep je to časnik, osobito kad je u paradi...

JELKA s interesom: Zar ne kako mu samo krasno pristoji onaj Sturmhut mit Federbusch!⁴⁰

IVICA: O da!... Ali sam čuo da on na sve strane udvara, tako da se i ne zna koju najvoli. Malvini i Berti: Zar ne, gospodične?

BERTA: O, zna se to, zna se! Pogleda Jelku.

MALVINA Jelki: Darf man sprechen?⁴¹

JELKA nehajno: Nije napokon nikakva tajna...

IVICA Jelki: Dakle, ti si ta izabrana... Čestitam ti! Na stranu: Samo da ima jamčevinu! Glasno: A jesi li baš sigurna da si, patetički, kraljica njegova srca, kao što vele pjesnici?

JELKA: O, imam za to dokaza. Uzme sa stola pametar i otvori ga. Osim ostalih, evo jedan koji dosta jasno govori.

IVICA gleda u pametar: Pjesma u pametar!

JELKA: I to vrlo krasna pjesma, koju je ađutant sam sastavio.

IVICA čita:

"Oft seh' ich Deinen süssen Blick
Sich in mein Aug' versenken,

³⁶ Nicht wahr, Helene! (njem.) - Zar ne, Heleno!

³⁷ jamčevina - u Austriji je postojao propis po kojem je djevojka, ako se htjela udati za oficira, morala određenom svotom novaca jamčiti da u braku neće biti financijskih poteškoća

³⁸ Schaut ihn! (njem.) - Gledajte ga!

³⁹ wie Sie meinen! (njem.) - kao što mislite

⁴⁰ Sturmhut mit Federbusch! (njem.) - kaciga s perjanicom!

⁴¹ Darf man sprechen? (njem.) - Smije li se govoriti?

Wie Taucher in das tiefe Meer,
Wenn Perlen sie drin denken..."⁴²

Prestane čitati.

Ta mi je pjesma otprije već poznata: pače ja je i napamet znam.

JELKA: Ti?

MALVINA: Nicht möglich?⁴³

BERTA uzme Ivici pametar iz ruke: Lassen sie uns hören...⁴⁴ Govorite dalje! Gleda u otvoren pametar.

IVICA: Dakle, čujte:

"O tauch' Dich in mein Auge nur,
Du wirst den Schatz ergründen!"⁴⁵

JELKA nemilo začuđena: A!

IVICA: Da, da! Dalje recituje:

"Du wirst die schönste Perle drin,
Du wirst Dein Bildnis finden!"⁴⁶

Je li tako?

MALVINA i BERTA: Merkwürdig, ganz so!⁴⁷

JELKA: Tko je, dakle, to spjevao?

IVICA: Izvolite slušati! U našem Plemićkom konviktu izlazi pisani beletristički tjednik "Vila", u koji sami đaci pišu da se vježbaju u jeziku i književnim radnjama. Za taj list preveo sam ja ovu njemačku pjesmu na hrvatski jezik, a jer sam se dosta mučio dok sam je preveo, naučio sam svu pjesmu napamet.

JELKA: Sad još ne znamo tko je njemački to spjevao?

IVICA: Tu pjesmu spjevao je Saphir, čovjek vrlo pametan i glasovit pjesnik.

BERTA: Saphir! O, to vjerujem!

JELKA: Kad se prvi put sastanem s ađutantom, neću ga ni pogledati. Zašto mi je rekao da je ta pjesma od njega?

IVICA ublažujući je: Htio se malko našaliti s tobom. Sigurno si tražila da ti on sam nešto u pametar spjeva, pa je u neprilici posudio pjesmu od Saphira. Što čovjek sam nema, treba da od drugoga posudi. To je naravna stvar!

MALVINA Berti tiho: Diese Enttäuschung!⁴⁸

BERTA isto tako Malvini: Köstlich!⁴⁹

⁴² Često vidim kao se utapa / tvoj slatki pogled u moje oči kao / ronioci u duboko more, kad misle / da će biser u njemu naći.

⁴³ **Nicht möglich?** (njem.)- Nije moguće?

⁴⁴ **Lassen sie uns hören...** (njem.) - Pustite nas da čujemo...

⁴⁵ O, samo zaroni u moje oko, / Izronit ćeš blago!

⁴⁶ Naći ćeš dolje najljepši biser, / Naći ćeš svoju sliku.

⁴⁷ **Merkwürdig, ganz so!** (njem.) - Čudnovato, sasvim tako.

⁴⁸ **Diese Enttäuschung!** (njem.) - Ovo razočaranje!

⁴⁹ **Köstlich!** (njem.) - Krasno!

Josip Eugen Tomić: Novi red

JELKA: Govorimo o čem drugom! Ova stvar tiče se samo mene i nikoga drugoga. Ivici: Ti, Ivice, umiješ lijepo deklamovati. Nuder pokaži svoju vještinu.

IVICA: Ja samo hrvatski deklamujem.

MALVINA: Mi ćemo već slušati.

IVICA: Samo ako budete razumjele... nije to obični jezik, već uzvišen pjesnički govor.

BERTA: Izvolite samo. Wir werden schon etwas verstehen.^{50 51 52 53}

JELKA: No, ne daj se toliko moliti!

IVICA: Neka bude! Deklamovat ću vam "Grobničko polje" od našega pjesnika Demetra. Slušajte dobro! Stane nasred sobe i zanosno počne deklamovati, dočim djevojke sjede.

"Ja od Brente vidjeh obale zelene,
Čuh žuborit njene hitre vode,
Pokraj kojih grleći se hode
Umjetnost i narav kô sestre rođene.
Vidjeh iz valova sjajna svoja lica
Kako diže ljuba Neptunova,
Oholosti i dražesti puna,
Kao vrat svoj labud, ponosita ptica.
U svoj hlad me mrke primiše masline
Od arkvajskih brežuljaka milih,
U ljubavi, gdje svak listak cvili,
U ljubavi cvate, u ljubavi vene..."

MALVINA brzo Berti: Schrecklich fad!⁵¹

BERTA isto tako Malvini: Versteh' gar nichts!⁵²

IVICA:

"Visoki platani groždem ovijeni,
Lombardije ravnice svilene,
Boromea nedostižne stijene..."

MALVINA Berti kao gore: Gehen wir zum Fenster!⁵³

MALVINA i BERTA odšuljaju se polagano k prozoru.

IVICA:

"Od tisuću ljeta nakrcani plijeni,
Pepeo kosti ljubovnikâ od Verone
Latinskoga neba vječno ljeto,
Kist Urbinskog, od Kanove dlijeto
I od Paladija zidine smione..."

⁵⁰ **Wir werden schon etwas verstehen** (njem.) - Mi ćemo već nešto razumjeti.

⁵¹ **Schrecklich fad!** (njem.) - Grozno dosadno!

⁵² **Versteh' gar nichts!** (njem.) - Baš ništa ne razumijem!

⁵³ **Gehen wir zum Fenster!** (njem.) - Idemo k prozoru!

BERTA tiho od prozora: Helene! Komm!⁵⁴

JELKA obazre se, i pošto joj Malvina i Berta kimnu da dođe k njima, odšulja se također k prozoru i gledaju sve tri na ulicu.

IVICA s dubokim čuvstvom, tako da ništa ne vidi što biva oko njega:

"Slatke uspomene, najmiliji dio
Mog života!... Jedno samo polje
U srcu mi ustani se bolje,
Na kojem sam jednom tako lijepo snio!
Komad od cvatućeg raja, mislit ćete
Srebrom bistrog potoka opasan,
A na svakoj svrži slavulj glasan..."

MALVINA glasnije: Ho! Dort geht er!⁵⁵

IVICA trgne se i opazi djevojke kod prozora: Gle, gle!

JELKA i BERTA: Wer, wer?⁵⁶

MALVINA: Mein Leutenant!⁵⁷

IVICA motri ih s prezirom i jarošću: Ne slušaju me! Ono im je slađi posao... Koketiraju s časnicima... To razumiju bolje nego uznosite riječi domaćega pjesnika! Motri ih sa strane.

BERTA: Schaut, schaut! Jetzt kommt der Rosner und dar Adjutant des Banus...⁵⁸

JELKA: Ein schöner Mann!⁵⁹

MALVINA: Wer?

JELKA: Der Adjutant des Banus.

MALVINA: Die Person ist hübsch, sonst ist er ein simpler Grenzer:⁶⁰ Dujo, Mujo!

IVICA na stranu: Nije stranac, zato im se ne dopada.

BERTA: Jetzt sind sie stehen geblieben! Discutieren mit dem Leutenant... jetzt schauen alle drei hinauf.⁶¹

MALVINA i BERTA odzdravljaju: Guten Tag, guten Tag!⁶²

IVICA oponaša ih na stranu: Guten Tag, guten Tag! O, to umijete!

⁵⁴ **Komm!** (njem.) - Dođi!

⁵⁵ **Dort geht er!** (njem.) - Tamo on ide!

⁵⁶ **Wer, wer?** (njem.) - Tko, Tko?

⁵⁷ **Mein Leutenant!** (njem.) - Moj poručnik!

⁵⁸ **Schaut, schaut! Jetzt kommt der Rosner und dar Adjutant des Banus...** (njem.) - Gle, gle! Upravo dolazi Rosner i banov adutant...

⁵⁹ **Ein schöner Mann!** (njem.) - Lijep čovjek.

⁶⁰ **Die Person ist hübsch, sonst ist er ein simpler Grenzer** (njem.) - Osoba je lijepa, inače je obični graničar.

⁶¹ **Jetzt sind sie stehen geblieben! Discutieren mit dem Leutenant... jetzt schauen alle drei hinauf.** (njem.) - Sad su zastali. Razgovaraju s poručnikom... sad sva trojica gledaju gore.

⁶² **guten Tag** (njem.) - dobar dan

JELKA odvrnuta malo od prozora: Ich will ihn' g'rad nicht anschauen, diesen abscheulichen Rosner!⁶³

IVICA na stranu: Jako me je strah!

MALVINA: Sei nicht kindisch; er salutiert fortwährend!⁶⁴

JELKA: Wirklich?⁶⁵ Okrene se, pogleda kroz prozor i tobože otresito nakloni se glavom, te rekne: Guten Tag! Nato se sve tri djevojke zgledaju i, odskočiv malko od prozora, udare u glasan smijeh.

IVICA: Bravo, bravo! Vidim da se sada bolje zabavljate nego mojom deklamacijom.

JELKA: Uz tvoju deklamaciju bile bismo skoro zaspale!... Malvini i Berti: Jetzt aber, Kinder, seid g'scheidt!⁶⁶ Pristupe opet prozoru i koketno gledaju dolje.

BERTA: Sie lachen auch!⁶⁷

MALVINA: Nur der Grenzer nicht.⁶⁸ Grubom štokavštinom: Drži se mrko kao lubarda.

SVE TRI: Ha, ha, ha!

JELKA: Pst! Der Rosner droht uns mit dem Finger.⁶⁹

IVICA primaknuo je posve blizu k djevojkama stolčić, popeo se na nj i počeo pantomimom onim dolje očitovati ljubav.

JELKA: Was ist auf einmal?⁷⁰

MALVINA: Sie gehen!⁷¹

BERTA: Ohne zu grüssen!⁷²

JELKA: Diese Unart!⁷³ Okrene se i vidi na stolčiću pantomimujućega Ivicu. Ha!... ti derane, ti si tomu kriv... Taj bezobrazluk!

MALVINA i BERTA: Aaa!

IVICA skočiv sa stolca, nakloni se djevojkama: Ne ljutite se, mile gospodične! Bijah slobodan, te sam pratio vaša čuvstva zgodnom pantomimom.

MALVINA: To si vi dopuštajte s vašim drugovima, ne s nama.

BERTA: Samo se vi šalite s časnicima!

IVICA: Hvala na ukoru! Kao đak dobivam ih češće, no zato ću možda danas-sutra postati valjan čovjek. Kamo sreće za vas da imate koga koji bi i vama davao lekcije. Znale biste nešto više nego ljubovati i koketirati.

⁶³ Ich will ihn' g'rad nicht anschauen, diesen abscheulichen Rosner! (njem.) - Baš ga neću gledati, toga odurnog Rosnera.

⁶⁴ Sei nicht kindisch; er salutiert fortwährend! (njem.) - Ne budi djetinjasta, on neprestano pozdravlja.

⁶⁵ Wirklich? (njem.) - Zaista?

⁶⁶ Jetzt aber, Kinder, seid g'scheidt! (njem.) - Ali sada, djeco, budite pametni.

⁶⁷ Sie lachen auch! (njem.) - Oni se također smiju

⁶⁸ Nur der Grenzer nicht (njem.) - Samo ne graničar

⁶⁹ Der Rosner droht uns mit dem Finger (njem.) - Rosner nam prstom prijeti.

⁷⁰ Was ist auf einmal? (njem.) - Što je odjednom?

⁷¹ Sie gehen! (njem.) - Oni idu!

⁷² Ohne zu grüssen! (njem.) - Bez pozdrava!

⁷³ Diese Unart! (njem.) - Ova nepristojnost!

MALVINA: To se vas jako malo tiče.

IVICA: Dapače ništa... ali ticat će se onih koje Bog usreći vašom rukom, koja ne zna ni kuhačom ni iglom vladati... Požestoko: Ima nas do stotine đaka koji smo se zavjerali da nećemo ženiti djevojke koje nisu dobre Hrvatice i dobre kućanice...

JELKA: Ha, ha, ha! Ihr Buben⁷⁴!... Pristupi k prozoru.

MALVINA: Mi vas ne trebamo!

JELKA pokazujući na prozor, Ivici: Ha! Sada govori ađutant Rosner sa policijskim ravnateljem... Sigurno mu pripovijeda o tvom bezobrazluku!... On te dobro pozna!

IVICA: Pa?

JELKA: Ravnatelj jamačno k nama ide. Veseli se ako te ovdje zateče!

IVICA: Šta je meni policijski ravnatelj? Ja imam svoga ravnatelja u gimnaziji... Sjedne na fotelju. Baš ću ga dočekati!

JELKA Malvini i Berti: A mi idemo u moju sobu! Već nam je dosta tvoga društva.

IVICA ustane i nakloni se kićeno: Vaš najponizniji sluga!

MALVINA i BERTA: Adieu!

IVICA afektirano: Adieu!

PRIZOR DESETI

IVICA sam: Ljute se gospodične! Vidi se da im se istina ne mili... Uostalom, nije mi žao, makar i držale o meni da sam neuljudan... Naše ladanjske djevojke razumiju se ipak u svaki kućni posao i po vas dan rade u kući i gospodarstvu, a ovdje u gradu samo spavaju, kite se, na prozor gledaju, a ne rade ništa, van ako napišu odgovor na kakvo ljubavno pismo! Prije toga nije bilo. Imam toliko godina da pamtim da je nekoć bilo posve drugačije. I to je valjda došlo s novim redom!

PRIZOR JEDANAESTI

HAJEK, IVICA i sobarica

SOBARICA otvoriv vrata od salona: Izvolite samo, gospodine ravnatelju; milostiva će gospođa odmah doći.

⁷⁴ Ihr Buben! (njem.) - Vi dječaci!

IVICA na strani: To je taj ravnatelj!

HAJEK: Dobro, dobro! Opaziv Ivicu, sobarici: Tko je taj mladi gospodičić?

SOBARICA: Nećak naše milostive gospođe!

HAJEK: Lijepo! Sobarica ode; Hajek Ivici: Vi ste đak, zar ne?

IVICA: Da!... Polazim četvrti razred gimnazije.

HAJEK: Idete istom u četvrti razred, a čujem da ste već vještak u pantomimi.

IVICA čineći se nevješt: Što mislite tim, gospodine?

HAJEK pristupi k Ivici i prijeteći prstom govori mu: Ukratko ću vam reći, mlado đače, da nije uljudno rugati se starijima od sebe, kao što vi učiniste maloprije nekojim časnicima... Razumijete li me sada?

IVICA: Oprostite, gospodine ravnatelju! Konverzacija na prozoru postala je tako živahna da je već trebalo prekinuti je!

HAJEK smješljivo: Zbilja?

IVICA lukavo povjerljivo: Moja sestrična i njezine prijateljice gotovo luduju za časnicima, a ovoj gospodi se to dopada, pa se suviše šale s mladim, neiskusnim djevojkama... Razumijete li me, gospodine ravnatelju?... Posve povjerljivo: Ja bih se okladio da nijedan od njih ne misli na ženidbu.

HAJEK za se: Ovaj dječak pametno govori! Glasno: Kako se zovete vi, mladi gospodičiću?

IVICA: Ivica Plentaj.

HAJEK žacnut: Plentaj? Za se: Gle slučaja! Njegov otac bit će sigurno onaj prevratnik. Glasno: Vaš je otac vlastelin u Strugi?

IVICA: Jest.

HAJEK za se: Dakle je pravi! Hm! Gospođa Jeaneta ima takve srodnike da ću morati svaki daljnji odnošaj s njom prekinuti. Mogao bih se još kompromitirati. Glasno Ivici: Vi ste ove godine primljen u Plemički konvikt?

IVICA: Jesam. Za se: Otkuda on to sve zna?

HAJEK: Je li se gospodin otac već vratio kući iz Zagreba?

IVICA: O ne, danas smo na objedu kod podbana, a otac može svaki čas amo doći.

HAJEK za se: Rijetko se kada desi ovakva zgoda gdje mogu pokazati svoju vanrednu službenu vjernost i revnost... Za koji čas bit će u mojoj vlasti!

PRIZOR DVANAESTI

Prijašnji, JEANETA u drugoj ukusnoj toaleti.

JEANETA pružajući ruku Hajeku, koju ovaj ukočeno poljubi: Izvinite, gospodine ravnatelju, ako ste nešto duže čekali... Danas sam sva slomljena...

HAJEK hladno, ukočeno: Molim, molim; ja ću samo kratak čas smetati. Predavajući broš: Evo izgubljeni nakit, a našazbina se oprašta.

JEANETA: Lijepa hvala, gospodine ravnatelju!... Suviše usluge s vaše strane... Našasnik ste, dakle, vi glavom?

HAJEK: Kako se uzme. Jutros izvezao sam se u Maksimir, gdje mi gostioničar odmah izruči broš čim sam ga za nj upitao. S hladnim osmijehom: Ja mislim da mi u ovom slučaju ne pripada našazbina...

JEANETA uvrijeđeno: Vrlo ste pravedan! Na stranu: Otkud ta hladnoća ujedanput? Ivici: Ivice, ti možeš baš i u drugu sobu ići.

IVICA: Meni je posve svejedno gdje čekam! Pođe lijevo i hoće da uniđe na vrata: Oho! Zaključano je! Viče: Otvorite!

JEANETA: Tko je to zaključao?

JELKA iznutra: Mi te ne trebamo!

IVICA: Tetka me šalje unutra!

MALVINA iznutra: Sie müssen sich aber gut aufführen!⁷⁵ Otvore mu i Ivica uniđe.

PRIZOR TRINAESTI

Prijašnji bez IVICE

JEANETA: Sigurno su se nešto posvadile... Ta mladež! Hajeku: Opažam da ste veoma zle volje, gospodine ravnatelju?

HAJEK: O, nimalo, nimalo!

JEANETA: U mene je oštar vid, ne varam se. Povjerljivo: Jučer ste se topili kao vruć vosak, a danas ste hladni poput leda. Što je tomu uzrok?

HAJEK: Uvjeravam vas; ništa takvo. Nešto sam indisponiran, a uzrokom su tomu silni poslovi, koji me i sada odazivlju u ured! Ustane.

PRIZOR ČETRINAESTI

Prijašnji, SEBAR

SEBAR duboko se klanjajući: Ah, kolika sreća, gospodine ravnatelju, da vas mogu opet vidjeti. Upravo sam htio da vas u vašem uredu potražim. Poslije moga predstojnika kanio sam da se odmah vama poklonim.

⁷⁵ Sie müssen sich aber gut aufführen! (njem.) - Ali se morate lijepo ponašati!

HAJEK hladno: Vrlo mi laska... ja međutim taj poklon i ovdje primam. Pruži ukočeno ruku Sebaru, koji je s dubokim naklonom prihvaća.

JEANETA na stranu: Ta ukočenost! Nešto mora da je u stvari.

SEBAR: Budite uvjereni o neograničenom mojem počitanju... Ne biste li htjeli imati milost?... Pokaže na naslonjač.

HAJEK suho: Hvala, ja sam na polasku... Izvadi iz džepa uru i pogleda na nju. Oho! Sad vidim da sam se predugo ovdje zabavio. Poljubi ruku Jeaneti. Milostiva gospođo, vaš najpoznatiji sluga! Sebaru: Ostajte zdravo, prijatelju! Ode s naklonom na glavna vrata.

PRIZOR PETNAESTI

JEANETA i SEBAR

SEBAR zabrinuto: Što je danas ravnatelju?... Možda se ljuti što sam nadošao... ili si mu tišta povjerila o našem jutrošnjem razgovoru?

JEANETA: Ni jedno, ni drugo... Danas je veoma hladan, ukočen, gotovo neprijazan. Jedva je bio došao, već se diže da ode.

SEBAR: A veli da se je predugo zabavio ovdje?

JEANETA: Nekoliko časaka...

SEBAR: Što to znači?... Da ga nisi čim uvrijedila?

JEANETA: Niti riječcom; pače sam mu predbacila njegovu hladnoću.

SEBAR: To je kobno po me! Ako izgubim njegovu prijateljstvo, onda zbogom moje pro-maknuće.

JEANETA: On će već doći k sebi... Bit će kakve spletko koje ću ja presjeći!

SEBAR: Gledaj samo da ga što prije udobrovoljiš. Tebi će to bolje poći za rukom no meni... jer se bolje s njim poznaš od mene!... Ne zaboravi da se tu radi o mojoj karijeri koja je za nas najpreča stvar... Netko dolazi!

PRIZOR ŠESNAESTI

Prijašnji, PLENTAJ

PLENTAJ uđe na glavna vrata: Evo me opet! Jedva jedanput! Opazi Sebara. Zdravo, Karlo! Hodi da te zagrlim!

SEBAR: Dobro došao, dobro došao! Grle se.

PLENTAJ: Kako si mi?... Nekako mi zovoljno izgledaš... Ljutiš se valjda da si morao opet službu nastupiti?... Ha?

SEBAR: Da, da! Teška je služba!

PLENTAJ: Svaki ima što ga tišti. Tebi je teška služba, a meni štibra...

SEBAR plaho: Nemoj zaboga tako glasno govoriti... Čuje se negdje na ulicu!

PLENTAJ: Pa to cijeli svijet zna da je velika štibra...

SEBAR sklopiv ruke: Smiluj se, ne viči tako!... Činovnik sam, moglo bi me kruha stajati da tko čuje kako se govori u mojoj kući.

JEANETA: Prošla su vremena kongregacija, kad je svatko smio vikati po volji.

PLENTAJ: Žalibože, žalibože!... Ali vratit će se opet konstitucija, a s njom i kongregacija...

SEBAR začepi mu rukom usta: Umukni, čovječe, ako Boga znadeš... Tiho, prijetećim glasom: Ta ti si buntovnik!

JEANETA: Već je više od jedne ure... Zakasnit ćeš podbanu na objed!

PLENTAJ smije se iza glasa: Ha, ha, ha! Ne bojte se, dragi moji, sada ću vas odmah izbaviti iz nemila položaja... Sebaru: Kad se rastanemo, a ti otvori sve prozore da te ne okuži moja buntovnička sapa... Potiho: Nekoć si ti još paprenije govorio nego ja sada...

SEBAR uzvrpolji se: Molim te, molim te, ne govori o tom... to nije istina... to ti se tako činilo... ja ne znam ništa o svem... ništa, ništa!

PLENTAJ: Dobro, dobro... ta vidim ja: tempora mutantur et nos mutamur in illis⁷⁶... Sad je novi red, i ti si posve nov čovjek kao i mnogi drugi... Jeaneti: Gdje je moj sin?

JEANETA: Ivica? Evo ga u toj sobi. Otvori vrata i zove unutra: Ivice! Helene!

PLENTAJ: Gle, Jelke nisam ni vidio. Mora da je već velika djevojka...

PRIZOR SEDAMNAESTI

Prijašnji, JELKA i IVICA

JELKA ulazeći: Ljubim ruku, ujače! Poljubi mu ruku.

IVICA isto učini Sebaru: Dobar dan, teče!

SEBAR: Zdravo, mali! Zdravo!

PLENTAJ grleći Jelku: Aj gle, gle! Kolika je to djevojka postala!... Je li se sjećaš kad sam ti prije osam godina kupio lutku, veliku kao što si sama bila?

JELKA: Ah, davno je to bilo...

PLENTAJ: Davno, bogami; sada sigurno želiš mnogo veće lutke - no koje ne nose suknje, nego suču brkove... Ha?

⁷⁶ tempora mutantur et nos mutamur in illis (lat.) - vremena se mijenjaju i mi se mijenjamo u njima

IVICA: Mit Sturmhut und Federbusch...⁷⁷

JELKA: Ali, Ivice!

JEANETA tiho Jelki: Pravo ti je, zašto mu povjeravaš tajne...

IVICA: Tatice, ja sam jako gladan...

PLENTAJ: Dobro si spomenuo! I mene sjeća želudac da je podne davno prošlo. Ivici: Oprosti se lijepo, pa idemo.

PRIZOR OSAMNAESTI

Prijašnji, KOHAR

KOHAR uniđe brzo na glavna vrata i nakloni se svestrano: Oprostite! Pristupi k Plentaju. Ako se ne varam, imam čast s gospodinom Plentajem?

SEBAR tiho Jeaneti: To je redarstveni činovnik; što će taj ovdje?

PLENTAJ: Jest, ja sam taj. Čim vam mogu služiti?

KOHAR: Gospodin policijski ravnatelj želi s vama govoriti u svom uredu...

PLENTAJ: Gospodin policijski ravnatelj?... Izvolite ga lijepo pozdraviti i kazati mu da ja imam sada prečega posla... Idem, naime, na objed gospodinu podbanu... Ako želi gospodin policijski ravnatelj sa mnom govoriti, ja ga pozivam onamo na crnu kavu.

KOHAR: Moram se jasnije izraziti. Vi se službeno pozivate pred gospodina ravnatelja.

SEBAR i JEANETA međusobno: Šta je to?

PLENTAJ: Nemam ja s njim nikakva posla...

KOHAR: Tim više on s vama!

SEBAR na stranu: Naopako!

PLENTAJ: Tko ste vi, gospodine?

KOHAR: Činovnik redarstva. Dolazim ovamo po višem nalogu i molim gospodina domaćina i milostivu gospođu da izvole izviniti...

SEBAR pokloniv se: O molim, molim, izvolite samo uredovati!

KOHAR Plentaju: Pođite sa mnom, gospodine, ja vas pozivam u ime zakona...

SEBAR Plentaju: Gospodine, pokorite se odmah! Ta sablazan u mojoj kući!

JEANETA: Ta neprilika!

JELKA: Entsetzlich!⁷⁸

PLENTAJ presenećen: Valjda smijem znati zašto?... Zar sam što skrivio?

KOHAR: Sjetite se samo na vaše jučerašnje izgrede kod "Divlje mačke" i ne pitajte dalje... Sve ostalo čut ćete na policiji. Izvolite sa mnom!

⁷⁷ Mit Sturmhut und Federbusch (njem.) - S kacigom i perjanicom

⁷⁸ Entsetzlich! (njem.) - Strašno!

JEANETA Plentaju: Nesretniče! Što si učinio?

IVICA odvažno Koharu: I ja idem s ocem!

KOHAR Ivici: Vi ćete ovdje ostati!

JEANETA: Ni jedan čas!... Ivici: Ti ćeš smjesta u konvikt!

PLENTAJ Ivici koga grli, tiho, ganutim glasom: Umiri se, sinko... Idi odmah k podbanu... kaži mu što se zbilom, i moli njegovu pomoć! Pogleda Sebara, Jeanetu i Jelku, stojeće u grupi, s prezirom na stranu: Podle duše! Koharu: Ajdmo, gospodine! Pođe k vratima.

KOHAR prama Sebarovima: Izvinite!

IVICA plačno za ocem: Oče! Klone na stolac.

JELKA porugljivo gleda za Plentajem: Dieser Phantast!⁷⁹

JEANETA zamišljeno: Sad razumijem držanje ravnateljevo!

SEBAR zdvojno: Zbogom moja karijera!

⁷⁹ **Dieser Phantast!** (njem.) - Ovaj fantast!

ČIN TREĆI

Ured policijnoga ravnatelja. Slijeva namješten je pisací stol s foteljom, a naprama tomu stolu stoji na desnoj strani garnitura.

PRIZOR PRVI

HAJEK, sam

HAJEK potpisuje i puši uz to: Tako! Sada je sve potpisano što se otpremiti ima, a sada na drugi posao! Zvoni. Nikad se neću riješiti tih prijava i istraga. Ovaj svijet teško se prilagođuje novomu redu.

REDAR uniđe: Zapovijedate, gospodine ravnatelju?

HAJEK: Uhodić neka dođe! Redar ode. Ta hulja dolazi često u trag najzanimljivijim tajnama, i danas, veli, da je puno toga sabrao.

PRIZOR DRUGI

HAJEK, UHODIĆ

HAJEK: Što imate, dakle, prijaviti? Kazujte samo brzo, jer imam još silna posla.

UHODIĆ: Kad sam jutros oko desete ure išao preko Markova trga, susreo sam posve stranu ličnost u društvu dvojice hrvatskih literata, koji stoje pod stalnom našom paskom. Izašli su, čini mi se, iz Zemaljskog arhiva i najedanput zamakli u Narodnu tiskaru.

HAJEK za se: Uhm! K starom agitatoru! Uhodiću: Kako izgleda stranac?

UHODIĆ: Povisok, smeđe kose, s očalima. Nosi bradu à la Napoleon...

HAJEK: Kako su govorili?

UHODIĆ: Govorili su tako tiho da nisam ništa čuti mogao... Čini se da me poznaju...

HAJEK za se: Pavisok, smeđa kosa, očale, brada à la Napoleon... Sigurno je on! Uhodiću: Taj stranac je bez sumnje poljski grof Jablonski, čiji opis imam u rukama. To je vrlo opasan konspirator i treba neprestano paziti na nj. Prije svega saznat ćete gdje je odsjeo, jer ga nisam čitao u prijavnici stranaca; onda imate dobro otvoriti oči i čim što sumnjivo opazite, odmah mi prijavite... Što dalje?

UHODIĆ: S Markova trga sašao sam na Jelačićev trg, gdje sam zatekao malu gungulu. Stari odvjetnik Mužinić izašao na ulicu u modroj ilirskoj surki, kakve su najviše cvale godine 1848.

HAJEK: Valjda nema što drugo obući... starac je siromah čovjek... Je li to sve?

UHODIĆ: U jedan čas sakupilo se je oko njega sijaset djece, kojoj je to odijelo nešto novo bilo. Starac nato stade govoriti djeci: "Ovo je stara hrvatska haljina; tako su se nosili naši djedovi, a ufam se nosit ćete se i vi!"

HAJEK: No, to je već naša briga... Malo-pomalo zaboravit će se posve na barbarsku tu nošnju, a i sam jezik. Što dalje?

UHODIĆ: Na Jelačićevu trgu čujem da će danas pravnici slaviti pobratimstvo s novim drugovima u Maksimiru, gdje su naručili obilan objed. Pohitim onamo. Veće sigurnosti radi uzeh sobom krive brkove i vlasulju i dobro sam učinio, jer sam među inim spazio i onu četvoricu koja su me sinoć pomogla napolje tjerati. Gostioničar mi dozvoli da se odšuljam u susjednu sobu, odakle sam mogao čuti svaku riječ.

HAJEK: Što su, dakle, govorili? Samo brzo!

UHODIĆ: Prvi je govorio mlad čovjek, crne kose i živih vatrenih očiju. Imena mu ne znam. Govorio je žestoko i oštro, da se je vidjelo kako mu iz srca ide i u druga srca prelazi. Spomenuo je najprije uzvišeno zvanje pravničko i naglasio kako je zadaća hrvatskih pravnika istisnuti iz javnih služba tuđince, koji vrijednim domaćim sinovima kruh iz usta trgaju...

HAJEK ironički: Ah, ah!

UHODIĆ: Da treba ići na ruku siroti seljaku, s kojim sada bezdušno postupaju ljudi što ne razumiju ni njegova jezika, ni čudi...

HAJEK: Dakle demagozi hoće da budu! Prekrasno! Što dalje?

UHODIĆ: Rekao je još i to da mora doći vrijeme kad će hrvatski jezik biti službenim i kada će narod dobiti opet izgubljeno blago, za kim sada plače. Kakvo da je to blago, nije kazao.

HAJEK: Razumijem već! Ustavši na stranu: Ustav bi rado, vi lijeni divljaci, razmaženi feudalci! Želite nered, anarhiju, kao do godine 1848, da se države igrate, rate navješćujete i vojne dižete! Ironički: Gledat ćemo da se što skorije ispune želje vaše!

UHODIĆ: Za onim govorom zapjevaše svi jednoglasno buntovnu pjesmu "Prosto zrakom ptica leti", a kasnije govorili su još mnogi drugi onako po prilici kao i prvi, jedni žešće, drugi blaže. Mogu uvjeriti vašu milost da su svi mladići opojeni opakim, pogibeljnim duhom. Svi su prezirno govorili o novom redu u zemlji.

HAJEK: Dobro, pobrinut ćemo se već zato da ohladne te usijane glave. Imate li mi još šta kazati?

UHODIĆ: Ništa!

HAJEK: Tad idite! Pokaže nadesno: Tu čekajte u sobi, ako bih vas možda trebao pri raspravi sa sinoćnim izgrednicima. Uhodić iziđe.

PRIZOR TREĆI

HAJEK sam: Ta mlada generacija, to je otrovna biljka koju valja dokraja utamaniti. Odmah sutra napisat ću energičan izvještaj ministru nastave i predložiti mu da dokine ovdašnju Pravoslavnu akademiju. Šta će Hrvatima takav zavod? Neka idu mladići u Beč, Gradac, Innsbruck, gdje imaju priliku usisati dobar patriotičan duh... gdje su učitelji pozdani ljudi, kojima se može mladež povjeriti... Da, to će biti najbolje sredstvo da se mladi naraštaj popravi i postane iskrenim prijateljem novoga reda. Zvoni. Redar uniđe.

PRIZOR ČETVRTI

HAJEK: Neka dođe gostioničarka od "Divlje mačke".

REDAR okrene se, otvori glavna vrata i viče napolje: "Divlja mačka"

PRIZOR PETI

Prijašnji, VIKICA

VIKTORIJA izvana još viče: Tko je divlja mačka? Tu nema nikakve divlje mačke! Unišav gnjevno na vrata: Ja sam poštena purgarica, a zovem se Viktorija Prepelić... Redaru: To si zapamti, ti neotesani glupane!

HAJEK ustane vičući: Tiho! U uredu morate se pristojno ponašati, inače ću odmah uzeti vas na zapisnik. Mahne redaru rukom, te ovaj ode.

VIKTORIJA gnjevno i naglo: Najprije učite svoje ljude pristojnosti, da ne vrijeđaju poštene udovice. Mi stare građanke nismo na to naučene da kojekakve preobučene protuhe od nas ruglo prave. Prije, dok je bila stara regula...

HAJEK ljutito: Tiho, velim! Ovdje ja govorim, a vi imate mučati! Jeste li me razumjeli?

VIKTORIJA: Ako moram mučati, zašto me onda zovete preda se?

HAJEK: Vi dobro znate zašto stojite preda mnom. Sinoć zbio se u vašoj gostioni velik izgred. Jedan agent policije istjeran je napolje.

VIKTORIJA: I bit će uvijek, kad god dođe! Takvo smeće ne spada u moju čistu hrvatsku sobu.

HAJEK: Dobro, dobro! Imat ćete povoda o tom kasnije razmišljati. Zasada vam samo kažem da se ne usudite moje organe smećem nazivati... Jeste li čuli, to su moji organi...

VIKTORIJA: Čula sam, čula! Što držim do njih, to ste opet vi čuli...

HAJEK: Kažite mi tko je sve sudjelovao kod izgreda? Vi ste ga izazvali, to mi je poznato.

VIKTORIJA: Ne tajim, ali kad ste to doznali, mogli ste i sve ostalo. Ja nikoga neću da odam - upravo nikoga, da me baš režete na komade. Čemu imate svoje uhode?

HAJEK: Svaki gostionik mora da ide policiji na ruku, u svakom pogledu, gdje se radi o javnom poretku... To sam već deset puta kazao.

VIKTORIJA: A ja sam vam uvijek odgovorila da tati, lupeži i varalice ne dolaze u moju gostionu, a za druge ljude nije me briga.

HAJEK: Vi dakle nećete sukrivce odati?

VIKTORIJA: Nikada.

HAJEK: Ali da ih ja već slučajno imam u rukama? Na primjer gospodina Plentaja?

VIKTORIJA: Što me onda napastujete kao sotona našega dragoga Spasitelja. Kad imate krivce u rukama, onda me pustite doma, jer me posao čeka. Gosti mi već u ovo doba dolaze.

HAJEK ironički: Bit ćete odmah služeni, gospođo Viktorijo Prepelićko!... Pošto ste priznali da ste izazvali izgred, pri kojem je jedan tajni redar istjeran iz vaše gostione, osuđujem vas kao priupadnicu na novčanu globu od pedeset forinti. Jeste li zadovoljni?

VIKTORIJA: Kao obično; izvolite mi samo dostaviti odluku, ja ću rekurirati.

HAJEK: Uzalud trošite novce.

VIKTORIJA: Volim da ih odvjetnik pojede nego da dospiju u vaš džep.

HAJEK ustavši ljutito: Ti novci ne idu u moj džep, već u ubošku zakladu. Pamтите si to!

VIKTORIJA: Tako, dakle! Jednomu bokcu uzimate, da možete drugomu dati. Lijep red!

HAJEK kao gore: Ako ne želite imati još većih nepravilika, ostavite odmah ovaj ured!

VIKTORIJA: Kamo sreće da me nikad ovamo ni ne zovete! - Zbogom!

HAJEK za njom na stranu: Prokleta pravdašica. Ta bi čovjeka iz kože istjerala!

PRIZOR ŠESTI

HAJEK sam, pozvoni; redar odmah uniđe: Mužikaši neka dođu!... Redar otiđe. To su moji zemljaci, koji ovdje gude i pjevaju buntovne pjesme... Ja ću im već zaguditi poputnicu!

PRIZOR SEDMI

HAJEK, WENCLIK i HONZIK

HAJEK: Vi ste iz Češke? Zar ne?

OBA: Ano, milostpáne!⁸⁰

HAJEK: Sinoć ste bili kod "Divlje mačke"?

OBA: Ano, ano!

HAJEK: Pak ste igrali gusle i pjevali. Je li tako?

OBA: Ano, ano!

HAJEK: A što ste pjevali?

HONZIK: Zpívali sme našu českou písničku: "Šuselka nam piše", a tak dale!⁸¹

HAJEK: A tko vam je kazao pjevati tu pjesmu?

HONZIK: Něký pán Chorwat...⁸²

HAJEK: Da vam ga pokažem, biste li ga poznali?

OBA: Ano, ano!

HAJEK pođe k glavnim vratima, otvori ih i vikne: Gospodin Plentaj!

WENCLIK uzdahne: Ah, pánbuh z námi! Co se to děje?⁸³

PRIZOR OSMI

Prijašnji i PLENTAJ

PLENTAJ ravnatelju: Evo me, što želite?

OBA obradovani: Dobrý den, pane! Dobrý den!⁸⁴

HAJEK Wencliku i Honziku: Poznate toga gospodina?

WENCLIK: To je ten samý pán, jenž nám dal píti a peníze.⁸⁵

HAJEK: I zapovjedio pjevati onu pjesmu?

OBA: Ano, ano!

⁸⁰ **Ano, milostpáne!** (češ.) - Da, milostivi gospodine!

⁸¹ **Zpívali sme našu českou písničku: "Šuselka nam piše", a tak dale!** (češ.) - Pjevali smo našu češku pjesmu: "Šušelka nam piše", i tako dalje.

⁸² **Něký pán Chorwat** (češ.) - Neki gospodin Hrvat

⁸³ **Ah, pánbuh z námi! Co se to děje?** (češ.) - Oh, gospodin Bog s nama! Što se to događa?

⁸⁴ **Dobrý den, pane! Dobrý den!** (češ.) - Dobar dan, gospodine! Dobar dan.

⁸⁵ **To je ten samý pán, jenž nám dal píti a peníze** (češ.) - To je taj isti gospodin koji nam je dao piti i novaca

PLENTAJ: Ako se o tom radi, onda ja odgovaram za sve. Ne mučite ovu sirotinju!

HAJEK: To je moja stvar... Izvolite se opet udaljiti!

PLENTAJ pogledav oštro Hajeka: Ovaj čovjek mi je otprije poznat; morao sam ga prije više godina negdje vidjeti. Odilazi.

HAJEK: Taj glas kao da sam nekoć čuo u životu... Sada mi ne pada na um!

PRIZOR DEVETI

Prijašnji bez PLENTAJA

HAJEK: Pjesma koju ste sinoć pjevali kod "Divlje mačke" strogo je zabranjena, a da si to dobro zapamtite, bit ćete kažnjeni. Za prvi put platit ćete deset forinti in solidum.

WENCLIK: Prosím pěkně, co to je:⁸⁶ in solidum.

HAJEK: Tim se kaže da ste dužni jedan za drugoga tu svotu platiti.

WENCLIK: Ale milostpáne, my ani jeden, ani druhý nemáme pěnez...⁸⁷

HAJEK: A gdje su novci koje ste sinoć dobili?

HONZIK: Vydali sme všeccky peníze: Wenclik koupil sobě nové boty...⁸⁸

HAJEK: Vi, dakle, nemate novaca?

WENCLIK: Nic, pranic, milostpáne!⁸⁹

HAJEK: Dobro, onda vas osuđujem na zatvor od dva dana!

WENCLIK: In solidum?

HAJEK strogo: A poslije zatvora dat ću vas otpremiti natrag u Češku. Stupiv pred njih, prijeti im prstom. Vy hlupy hoši...⁹⁰ Dođe k pisaćem stolu i pozvoni; redar uniđe. Ovu dvojicu odvedite u zatvor. Prekosutra u ovo doba dovedite ih preda me. Wencliku i Honziku: Hajd sada!

HONZIK i WENCLIK: Líbáme ruce, milostpáne!⁹¹

WENCLIK odilazeći: Pán direktor musí byti náš krajan...⁹²

HONZIK: Mně se také zdá...⁹³ Odu na glavna vrata s redarom.

⁸⁶ **Prosím pěkně, co to je:** (češ.) - Molim lijepo, a što je to:

⁸⁷ **Ale milostpáne, my ani jeden, ani druhý nemáme pěnez** (češ.) - Ali, milostivi gospodine, mi ni jedan ni drugi nemamo novaca

⁸⁸ **Vydali sme všeccky peníze: Wenclik koupil sobě nové boty** (češ.) - Potrošili smo sve novce. Wenclik je kupio nove cipele

⁸⁹ **Nic, pranic, milostpáne!** (češ.) - Ništa, baš ništa, milostivi gospodine!

⁹⁰ **Vy hlupy hoši** (češ.) - Vi glupi dječaci...

⁹¹ **Líbáme ruce, milostpáne!** (češ.) - Ljubimo ruke, milostivi gospodine.

⁹² **Pán direktor musí byti náš krajan** (češ.) - Gospodin direktor mora biti naš zemljak

PRIZOR DESETI

HAJEK sam: Nečuveno: Ove skitnice usuđuju se pjevati po svijetu buntovne pjesme, napere protiv Frankfurskomu parlamentu i Njemačkomu savezu!... - Valjda se ta pjesma još i sad čuje po Češkoj... među mojim tvrdoglavim zemljacima. Krasne li preporuke za novi red! To je stvar na koju svakako moram upozoriti ministra policije. Sve oblasti treba složno da rade o učvršćenju novoga reda. Pristupi k desnim vratima, otvori ih i zovne: Gospodine perovođo!

PRIZOR JEDANAESTI

HAJEK, KOHAR

KOHAR unišav odmah na desna vrata: Što zapovijedate, gospodine ravnatelju?

HAJEK: Veći dio sinoćnjih izgreznika kod "Divlje mačke" kažnjen je već: gostioničarka osuđena je na globu od 50 forinti, guslači na dva dana zatvora, a s pravicima vodit će istragu njihov senat, komu ću toga radi sutra pisati. Sada dolazi na red glavni krivac.

KOHAR: Vlastelin Plentaj?

HAJEK: Sada ću ga odmah pozvati, a vi ćete voditi zapisnik o saslušanju. Molim vas da tačno bilježite svaku riječ njegovu, jer cijela stvar zaudara po zločinu... Zvoni, redar uniđe. Gospodin Plentaj neka dođe!... Koharu: Je li prijava o tom izgredu već otpravljena Namjensništvu?

KOHAR: Tačno u pol dvanaest ura prije podne.

HAJEK: Izvolite sjesti za moj писаći stol. Kohar sjedne za ravnateljev писаći stol.

PRIZOR DVANAESTI

PLENTAJ Hajeku: Izvolite me već jedanput saslušati! Ja nemam vremena gubiti; već sam četiri ure u vašem zatvoru kao zločinac kakav...

HAJEK ironički: Bit ćete odmah služeni... Kako se zovete?

PLENTAJ Hajeku osorno: Molim vas, kanite se zadjevica u moju osobu... Kad ste me dali uhititi, valjda znate i kako se zovem.

⁹³ **Mně se také zdá** (češ.) - Meni se tako čini.

HAJEK: Izvolite se pristojno vladati... Po propisu imate odgovarati na moje pitanje.

PLENTAJ: Dakle jedanput zavazda: zovem se Tomo Plentaj, vlastelin sam u Strugi.

HAJEK: Doba?

PLENTAJ: Ravno 53! Motreći Hajeka na stranu: To je sigurno onaj Hajek koga ja poznam.

HAJEK: Oženjen?

PLENTAJ: Oženjen, i hvala Bogu slavio već srebrni pir.

HAJEK: To ne spada u zapisnik.

PLENTAJ: A molim vas, gospodine ravnatelju, dozvolite mi da vas ja nešto upitam?

HAJEK iznenađen: No?

PLENTAJ: Biste l' vi vjerovali da smo nas dvojica stari znanci?

HAJEK nesigurno: Nas dvojica, otkuda?

PLENTAJ: Kad se je god. 1848. držao Sveslavenski sabor u Pragu, ja sam bio perovođa u hrvatskom, a vi u češkom odsjeku.

HAJEK u najvećoj neprilici više: Ja?... Nikada! Nikada! Na stranu: Do bijesa, taj me je prepoznao.

KOHAR za se: Oho! To ćemo dobro zapamtiti.

PLENTAJ: Ja se ne varam. Ta svaki dan smo išli na pivo u vrt "K češkomu lavu". Onda ste nosili još punu bradu...

KOHAR za se: Vrlo zanimivo.

HAJEK Plentaju kao gore: Ja se ograđujem proti vašim klevetama... Mene nije nikada bilo u onom zboru zanešenjaka, koje iz sve duše prezirem...

PLENTAJ: Nekoć ste inače mislili... Sad su druga vremena...

HAJEK bijesno: Šutite!... Ja vam zapovijedam da šutite... Plentaj hoće da govori. Ni riječi!

KOHAR za se: Ala se žaca!

HAJEK Plentaju: Je li znate zašto ste pozvani preda me?

PLENTAJ: Izvolite mi samo kazati, to ćete vi sigurno bolje znati.

HAJEK: Prijava je proti vama da ste jednoga moga organa istjerali iz gostione.

PLENTAJ: Istina; ja sam mu otvorio vrata. Vaši organi, koji uhode mirne ljude, ne spadaju u pošteno društvo.

HAJEK: Moji organi vlasni su dolaziti u svako društvo, od najvišega do najnižega, a tko ih budi riječju budi činom uvrijedi, dok obavljaju svoju službu, čini prekršaj uvrede javnih organa. Po § 313. Kaznenoga zakona potpada vaš sinoćni čin kazni zatvora od jednoga do šest mjeseci.

PLENTAJ u čudu: Moj čin?... Da sam vašemu organu vrata otvorio?... Ta još mi može biti zahvalan, jer inače bi ga bili batinama napolje otpravili.

HAJEK: Meni je dovoljno vaše priznanje da ste mu otvorili vrata... To je nasilje učinjeno javnomu službeniku...

PLENTAJ: A zar nema kazne u zakonu za onakve hulje koje idu u društva da čestite ljude uhode, zavode i izazivaju, da ih mogu poslije prijaviti i u zlo rinuti?

HAJEK strogo: To na vas nimalo ne spada. Ovi se ljudi u interesu redarstvene službe rabe, a to iziskuje, s naglasom, novi red!

PLENTAJ: Ha, taj novi red!... Ja ga vrlo malo poznam.

HAJEK: Dat će vam se prilika da se s njim pobliže upoznate... Uostalom; kad smo u riječi o tom novom redu, pitam vas je li istina da ste vi vrlo pogrdno govorili o sadanjem načinu vladanja i državnoj upravi?

PLENTAJ: Ne tajim... rekao sam da mi se taj novi red u koječem ne sviđa.

HAJEK na stranu, zlorado: Iskren čovjek. Glasno: I vi ste to govorili javno, pred više ljudi, pak načinom koji je kadar probuditi prezir i mržnju na novi red, na sadanji način vladanja. Znate li vi da je to po § 65. Kaznenog zakona zločin smetanja javnoga mira?

PLENTAJ: Bogami, nisam to znao! Uostalom, ako sam mojim govorom smetao mir, to bi se moralo opaziti. Dosele, međutim, sve je mirno, samo ste vi nekako uznemireni, koji niste polag bili.

HAJEK: Za to se ne pita: no to je glavno da vi priznajete da ste javno ružili novi red načinom koji je kadar mržnju i prezir probuditi.

PLENTAJ: Koliko se ja sjećam, nije tako bilo. Ja sam čovjek vrlo dobre ćudi, koji ne običajem smutnje praviti.

HAJEK: A da vam se dokaže?

PLENTAJ: Tko mi može to dokazati?

HAJEK: Organ ovoga ureda koga ste iz gostione istjerali...

PLENTAJ: Tako?... Dakle taj da svjedoči proti meni, koji je složno sa mnom kritizirao novi red?

HAJEK: Mojim organima to je slobodno.

PLENTAJ: Revera⁹⁴?... Eh, onda uzmite da sam sinoć i ja bio vaš organ.

HAJEK ironički: Čestitam vam na vašem dobrom humoru... Želim da vas ni u zatvoru ne ostavi.

PLENTAJ trgne se: U zatvoru?

HAJEK jarosno: Da, u zatvoru, kamo ćete dospjeti jer ste zločinac, prevratnik... koji smeta javni mir, pa naručuje i plaća pjesme naperene proti opstanku Njemačkoga saveza... Znate li vi da bi taj vaš postupak mogao pasti pod ustanovu § 58. Kaznenog zakona, koji govori o veleizdaji?

PLENTAJ sklopiv ruke: Veleizdaja, felonija!... Ja veleizdajnik, koga su roditelji odgojili u vjernosti prema našem kralju i domovini, koji sam prije šest godina u obranu prijestolja i domovine bio u narodnoj gardi na Dravi. Moj gospodine! Vi ili zbijate nespretnu šalu, ili krivo tumačite zakon na koji se pozivate.

HAJEK gnjevno: Ja vam zabranjujem praviti takve primjedbe. Zakon taj dobro mi je poznat, a da ga pravo tumačim, pokazat će vam Sudbeni stol, komu ću vas još danas predati.

PLENTAJ: Gospodine, to je nasilje od vas, za koje ćete vi odgovarati pred Bogom i ljudima.

HAJEK bijesno: Još jedan takav izraz i dat ću vas disciplinarnim putem smjesta zatvoriti.

⁹⁴ revera (lat.) - zaista

PRIZOR TRINAESTI

Prijašnji, PODBAN

PODBAN dostojanstveno uniđe i stane čas: Oprostite što smetam javno uredovanje.

PLENTAJ opaziv ga poleti k njemu raširenih ruku: O, presvijetli moj zaštitniče i prijatelju! Sam vas je Bog ovamo poslao! Na svu silu hoće da od mene naprave buntovnika, veleizdajicu i što ja znam sve. Zatrpāše me već toliki paragrafi da ne mogu ni disati... Pomozite, gospodine podbane!

PODBAN pristupiv Hajeku i pruživ mu ruku: Źelim nasamo govoriti s gospodinom ravnateljem.

HAJEK Plentaju: Odstupite! Koharu: Izvolite u vašu sobu! Plentaj izađe na glavna vrata, a Kohar se udalji na desna pobočna vrata.

PRIZOR ČETRNAESTI

PODBAN i HAJEK

HAJEK: Čim mogu služiti vašoj presvjetlosti?

PODBAN: Došao sam baš radi ovog čovjeka. To mi je suučenic i drug od malih nogu...

HAJEK: Vrlo žalim, stvari ne stoje s njim dobro.

PODBAN: Što je pokazala istraga?

HAJEK: Da je počinio prekršaj uvrede javnoga organa istjerav ga iz gostione; da je smetao javni mir psujući javno na novi red, i napokon počinio nešto što nije daleko od zločina veleizdaje.

PODBAN u čudu: Nije moguće!

HAJEK: Ipak je tako. Naručio je da mu u gostioni sviraju i pjevaju jednu češku pjesmu naperenu proti Njemačkom savezu, koji stoji pod zaštitom zakona kao i ostala monarhija.

PODBAN: Sigurno siromah Plentaj ni ne razumije te pjesme, a ni oni drugi koji su je slušali. Niste li to istražili?

HAJEK: To ne mijenja učina. Pjesma je pjesma, njezin sadržaj odlučuje.

PODBAN: Ja opet mislim da taj vaš nazor nimalo ne stoji. Riječ koja se ne razumije ni djelovati ne može. Uostalom, mogu vam reći da sam vašu današnju prijavu o izgredu kod "Divlje mačke", što ste je predložili namjesništvu, tačno proučio, no moram otvoreno kazati da u tom izgredu nisam našao onih strahota koje vi opisujete.

HAJEK: O, molim!

PODBAN: Dopustite!... Ja sam dapače i sam gostioničarku privatno saslušao, pa sam morao čuti da je upravo onaj vaš organ izazivao izjave proti novom redu, te im povlađi-

vao. Imali ste već više puta prilike od mene čuti da ja ne odobravam takav postupak vaših organa.

HAJEK: Tako biva svagdje, ja ne mogu činiti iznimke.

PODBAN: Onda se ima inače suditi čovjek koji je u svojoj bezazlenosti nešto izjavio, što, kažimo, ne bi smio. Osim toga doznao sam da je Plentaj došao u gostionu široke volje, u kojem stanju čovjek obično koješta čini što trijezan ne bi učinio. Vi se niste osvrnuli na tu okolnost?

HAJEK: Nije mi prijavljena bila.

PODBAN: Tako dakle! A ta se okolnost radi imputacije bar svagdje uvažava; ne možete ni vi činiti iznimku... To jedno. A kad vas povrh toga još uvjerim da je Tomo Plentaj čovjek skroz i skroz pošten, dobroćudan i bezazlen, no ponešto razgovorne naravi, koji o svem i svačemu rado govori, može biti i više nego bi trebalo - onda ćete mi dopustiti da ovakav čovjek ne može biti zločinac, kakvim ga vi kanite učiniti. Vi bar moderni pravoznanci velite da je kod svakoga zločina glavna stvar zla nakana. Jako dvojim da bi vama ili sudu pošlo za rukom dokazati zlu nakanu kod mog prijatelja Plentaja.

HAJEK: Ali učin je dokazan.

PODBAN: To nije dovoljno. Uopće, tko hoće da bude sudijom u toj zemlji, treba da dobro poznaje ćud i običaje naroda koji u toj zemlji živi. To se i vas tiče, dragi moj ravnatelju. Zar da odmah bude zločincem čovjek koji osam godina nije bio u Zagrebu, pa došav u grad, upozna se s uredbama nove uprave, od koje mu se nekoje ne sviđaju, pa on to i javno kaže? Nije mi nakana uzimati u zaštitu izgređnike, ali prvo je pravilo svakom sudiji da dobro prouči ćud optuženikovu i sve okolnosti tačno uvaži. Vi i sami znate da je tvrdo slovo zakona, a ljudi imaju ga umekšati.

HAJEK: Što bih, dakle, po nazoru vaše presvjetlosti imao bio ja učiniti?

PODBAN: U to se nećemo upuštati; no da sam ja ravnatelj policije, ja bih brbljavome gospodinu Tomi Plentaju dao ozbiljnu opomenu da, pro primo, ne pije preko mjere, a pro secundo, da pazi ubuduće što govori i radi na javnom mjestu. Tim bih ga otpustio.

HAJEK: Vrlo žalim da ne mogu pristati uz nazore vaše presvjetlosti. Prijava i istraga iznijela je na vidjelo takvih stvari da moram optuženika još danas predati Sudbenom stolu.

PODBAN za se: Pokvarit ću ti tu radost. Glasno: Tako?... To bi bio velik i po mojem mišljenju nezaslužen udarac ubogu čovjeku i njegovoj obitelji... Lukavo - ironički: Vama bi sigurno bilo pravo, gospodine ravnatelju, ako bi pošlo za rukom izbaviti optuženika iz te neprilike?

HAJEK: O, sigurno... no ja ne vidim tu nikakva izlaska...

PODBAN: Slučajno ga ima... Svijetli ban, kao zemaljski poglavar, želi i određuje da se Tomo Plentaj odmah pusti na slobodu i sav postupak proti njemu obustavi.

HAJEK za se: To je prostitucija moga ugleda! Glasno: Neka mi je slobodno primijetiti da obustava postupka proti optuženiku može slijediti samo na pismenu odredbu njegove preuzvišenosti.

PODBAN: Znajući da ste čovjek koji se drži propisa, poskrbio sam se i za to. Izvadi iz prsnog džepa dekret. Evo banove odredbe! Predaje je Hajeku.

HAJEK razmoti i čita odredbu: Pokoravam se; no ako se proti glavnomu tuženiku obustavlja postupak, onda valja to i za druge, manje sukrivice, koji su sudjelovali kod izgređa.

PODBAN: Sasma logično. Neka bude general-pardon!

HAJEK: Usuđujem se samo opaziti da će djelovanje redarstvene oblasti postati nemoguće budu li se često izdavale ovakve odredbe.

PODBAN s naglasom: Odredba je od zemaljskoga poglavara, a niži organi nisu je vlasni kritizovati.

HAJEK: O, molim, molim!... To mi ni izdaleka nije na misli... Držao sam samo da sam dužan upozoriti vašu presvjetlost na ovu okolnost u interesu redarstvene uprave. Neka samo izvoli vašu presvjetlost prosuditi koliko je poniženja za me da moram optuženiku priopćiti višu odredbu kojom se sav moj postupak proti njemu ukida.

PODBAN: Iz te neprilike izbavit ću vas ja... Ako dozvolite, ja ću mojemu znancu priopćiti sadržaj odredbe i povrh toga dati mu spasonosan nauk.

HAJEK: Bit ću veoma zahvalan vašemu gospodstvu. Zvoni, redar uniđe. Gospodin Plentaj neka dođe! Redar ode. Čast mi je preporučiti se vašoj presvjetlosti.

PODBAN nakloni se.

HAJEK odilazeći, na stranu: I to je jedan od zakukuljenih hrvatskih nezadovoljnika; no ja mu jamčim da neće dugo sjediti na svom visokom mjestu. Ode na desna vrata.

PRIZOR PETNAESTI

PODBAN, odmah zatim PLENTAJ

PODBAN: Pokunjen je svemogući gospodin ravnatelj!... Ljuti ga da ima u zemlji od njegove jača volja.

PLENTAJ uniđe na glavna vrata, opaziv samoga podbana: Zar smo sami?... Pobrza k podbanu. Što je sa mnom?... Kažider, dobri, mili prijatelju?

PODBAN: Dobro je, ali moglo je i zlo biti... Na moj zagovor sklonuo se svijetli ban i odredio da se svaki postupak proti tebi obustavi. Sad si slobodan!

PLENTAJ: Slobodan! Ogrli podbana. Oh, dobri, mogući moj zaštitniče!... No sada hajdmo, bježimo iz te zlokobne kuće, gdje se čovjek mota među samim paragrafima, strašnjim nego noćne sablasti.

PODBAN smješljivo: Samo časak još pričekaj! Metnuv mu ruku na rame: Ti stari brbljavče! Pamti si što ću ti sada reći. Kad drugi put dođeš u Zagreb, čuvaj se čaša, a u Zagrebu baci uzdu na jezik... Minula su žalibože stara, dobra vremena - i sada imamo novi red!

PLENTAJ: Ne, dok traje taj novi red, neće Tome Plentaja vidjeti bijeli Zagreb grad. Poslije osam godina došao sam prvi put u našu metropolu: vidio dobra malo, a mnogo zla: nestalo slobode, nestalo iskrenosti; javnost predana u pasku uhodama i kruhoborcima - društveni život otrovan i potuđen - poštenje i čestitost kao da su bez traga nestali, a osim šačice starijih domorodaca i rodoljubne mladeži malo tko mari za narodnost i prosvjetu našu... Ne želim si više vidjeti Zagreba u tom novom ruhu!... No valjda neće dovijeka ostati tako! Valjda će opet doći sunce i pred hrvatska vrata. Kad to bude, kad čujem da Hrvati opet imaju svoj Sabor, da su otvorena vrata županijskih dvorana, da smo opet svoji u svojoj zemlji, a ne kao sada tuđe sluge - ej, onda će Tomica s veselim srcem poju-

Josip Eugen Tomić: Novi red

riti u Zagreb, da pozdravi uskrišene stare pravice i slatke uspomene staroga reda. Uzme podbana ispod ruke i brzo s njim odilazi prema glavnom izlazu.

1882.

RJEČNIK

adieu (franc.) – zbogom

ad notam (lat.) - na znanje

ađutant (lat.) - oficir službeno dodijeljen kao pomoćnik komandantu ili štabu

à la Napoleon (franc.) - na način Napoleona (Napoleona III.)

alodijalac (lat.) - vino s vlastitoga posjeda (alodij je nasljedno imanje feudalca koje nije vezano feudalnim pravom)

ano (češ.) – da

arcišpicel - nad-špicel (v. **špicel**)

arkebuzir (franc.) - vojnik naoružan arkebuзом, starinskom puškom

Bach, Aleksandar - predsjednik Austrijske vlade; nakon revolucije 1848, austrijski car Franjo Josip I. uveo je diktaturu koja se po Bachu naziva Bachov apsolutizam

Bene dicit! (lat.) - Dobro kaže!

Boromeo - Borromeo, Carlo (1538-84), milanski nadbiskup i kardinal, osnivač milanske biblioteke Ambrozijane

Brenta - rijeka u sjevernoj Italiji

djetelj – djetelina

domine puer (lat.) - gospodine dječake

ecce! (lat.) - evo!

elegičan (grč.) - tužan, sjetan (prema elegija, lirska pjesma prožeta tužnim raspoloženjem)

fax et tuba (lat.) - luč i tuba

fela (mađ.) – vrsta

felonija (lat.) - izdaja; zločin, krivično

djelo

Frankfurtski parlament - v. **Njemački savez**

general-pardon - opći oprost, opća amnestija

Gradac - stariji hrvatski naziv za austrijski grad Graz

gusle - violina

husar (mađ.) - laki konjanik

imputacija (lat.) - neopravdano pripisivanje, neopravdano okrivljivanje

in solidum (lat.) – solidarno

inače – drugačije

insurgent (lat.) - pobunjenik, buntovnik

jurat (lat.) - pravnik; student prava

juris prudentes (lat.) - pravnici, poznavatelji prava

kamerada (franc.) - bratstvo, društvo

Kanova - Canova, Antonio (1757-1822), talijanski kipar, neoklasicist

kirasir (franc.) - pripadnik posebnih pukova teške konjice

kongregacija (lat.) - skup, skupština, sabor; u starije doba naziv za županijsku skupštinu

konstitucija (lat.) –ustav

konvikt (lat.) - internat, školska ustanova u kojoj đaci imaju stan i hranu

konviktorski (lat.) - pridjev prema

konvikt (v.)

kostanj – kesten

krajcara (njem.) - sitni mjedeni novac u

Austro-Ugarskoj, stoti dio forinte
kučma-kapa - vrsta šubare

ladanje – selo

ladanjski – seoski

lubarda (tal.) - lumbarda, starinski top

mitnica - malta, brklja na ulazu u grad
na kojoj se plaćala pristojba

našazbina - nagrada nalazniku za
pronađeni predmet

nenaredno - nevaljano, neprilično,
neispravno

Njemački savez - ili Rajnska konfede-
racija, savez njemačkih država kojega je
1806. osnovao Napoleon; neslužbeno
sjedište saveza bilo je u Frankfurtu (do
1866.)

oka (tur.) - stara mjera za tekućinu, oko
litre i pol

Paladije - Palladio, Andrea (1508-1580),
talijanski renesansni arhitekt, jedan od
najvećih arhitekata uopće (Villa Rotonda
i Teatro Olimpico u Vicenzi, crkve San
Giorgio Maggiore, Il Retentore i dr. u
Veneciji)

pametar – spomenar

panenka (češ.) – gospođica

perovođa - pisar, bilježnik

pikirano (franc.) - ljutito, uvrijeđeno

pisan - naslikan, ilustriran

počitanje – poštovanje

polag - pored, u blizini

polić - posuda od pola litre

polizeiwidrig (njem.) - protiv policije,
protiv javnog reda

prebendar (lat.) - posjednik, uživatelj
crkvenog posjeda (prebende)

pristav - prisežnik, prisjednik, niža
činovnička titula

priupadnica – suučesnica

pro primo (lat.) - kao prvo

pro secundo (lat.) - kao drugo
purgarica (njem.) – građanka
purgatorij (lat.) - čistilište

rekurirati (lat.) - uložiti žalbu

revera (lat.) - zaista, uistinu

rovaš (mađ.) - račun, bilješka

sekatura (lat.) - dosađivanje, gnjavaža,
smetnja

sepet (tur.) – košara

Sudbeni stol - Tabula regia iudiciaria,
najviši sud u Hrvatskoj

surka - kratak kaput s ukrasnim vrp-
cama, dolama

svrž - grana

šljivar - mali plemić, podrugljivo ime za
turopoljsko i drugo seosko plemstvo

špicel (njem.) - podrugljiv naziv za
tajnog agenta, detektiva ili doušnika,
"njuškalo"

šteher (njem.) - lornjet, lornjon, naočale s
držkom

štempel (njem.) - pečat, žig

štibra (njem.) - porez

Terembalta! (mađ.) - mađarska psovka
(balta je sjekira; teremtete je mađarska
psovka, vrag ga odnio!)

Themida - Themida, starogrčka boginja
pravde i pravosuđa (prikazuje se sa
zavezanim očima, vagom u jednoj i
mačem u drugoj ruci)

tuš (franc.) - kratak glazbeni pozdrav

ugursuz (tur.) - nesretnik, nevaljalac

Urbinski - Rafael (1483-1520) slavni
renesansni slikar, rođen u gradu Urbinu

Vinum laetificat cor hominis (lat.) - Vino
razveseljuje ljudsko srce

virga virgae (lat.) - šiba, šibe

virgo virginis (lat.) - djevojka, djevojke

vlastan - ovlašten

Wieland, Christoph Martin (1733-1813),
njemački književnik, zastupnik napred-
nih i liberalnih ideja

zalog - igra kod koje svaki igrač "zalaže"
neki svoj predmet, a dobiva ga natrag
tako što napravi ono što mu naloži
voditelj igre
zasluga - zarada